

Programma natuurontwikkeling 2020-2024

(waarin opgenomen: Natuurbeheerplan 2020 in de zin van artikel 1.3 SVNL 2016-2021)

Vastgesteld door Provinciale Staten van
Noord-Holland op 18 november 2019

PRO
GRAMMA
GROEN

INHOUD

3 1 Inleiding

- 3 1.1 Het belang van biodiversiteit
- 3 1.2 Programma natuurontwikkeling
- 4 1.3 Opgave Vitaal Landelijk Gebied en regionale aanpak

5 2 Europees, nationaal en provinciaal natuurbeleid

- 5 Kaderrichtlijn Water
- 6 Biodiversiteit
 - 7 2.1 Vinger aan de pols
 - 8 2.2 Wet natuurbescherming
 - 8 Natura 2000-gebieden (hoofdstuk 2 van de Wnb)
 - 8 Programma Aanpak Stikstof
 - 9 Europese hof van justitie en Raad van State
 - 9 Natuurinclusieve Landbouw
 - 9 Soorten (hoofdstuk 3 van de Wnb)
 - 11 Houtopstanden, hout en houtproducten (hoofdstuk 4 van de Wnb)
 - 11 2.3 Natuurgebieden en natuurverbindingen; het natuurnetwerk nederland
 - 11 2.3.1 Begrenzing en planologische bescherming
 - 12 2.3.2 Voortgang realisatie NNN
 - 13 2.4 Nationale parken
 - 13 2.5 Recreatieve verbindingen voor wandelen en fietsen

14 3 Grond

- 14 3.1 Inleiding: transparantie, marktconformiteit, rechtmatigheid en duurzaamheid
- 14 3.2 Instrumenten
- 15 3.3 Provinciaal grondbezit
- 15 3.4 Verkoop van provinciale gronden

16 4 Beheer

- 16 4.1 Visie op beheer
- 16 4.2 Subsidiëring van het natuur- en landschapsbeheer
- 17 4.3 Certificering en goede gesprek
- 17 4.4 Natuurbeheerplan
 - 18 Beschrijving van leefgebieden
 - 19 Goed weidevogelbeheer
 - 20 Akkervogelbeheer
- 21 4.5 Beoordeling gebiedsaanvragen van agrarische collectieven
- 22 4.6 Beheer door recreatieschappen

23 5 Overzicht van alle projecten

30 6 Financiën

- 30 6.1 Inleiding
- 30 6.2 Programma's en projecten: lasten
 - 30 6.2.1 Programma's en projecten per regio
 - 32 6.2.2 Programma Natuurherstelmaatregelen Natura 2000-gebieden / PAS
 - 32 6.2.3 Uitvoeringsregelingen en overige subsidies
 - 32 6.2.4 Inrichtingskosten en grondverwerving buiten projecten
 - 34 6.2.5 Totaaloverzicht lasten programma's en projecten
- 34 6.3 Programma's en projecten: dekking
- 34 6.4 Beheer: lasten
- 36 6.5 Beheer: dekking

37 7 Kaarten

INLEIDING

1.1 HET BELANG VAN BIODIVERSITEIT

Noord-Holland is een prachtige provincie om te wonen, te werken en vrije tijd door te brengen. Dit komt mede door een grote diversiteit aan natuur- en cultuurlandschappen: bossen, heidevelden, duinen, veenweiden, open polders, kwelders en de Noordzee, Waddenzee en het IJsselmeer. Deze landschappen zijn van internationale betekenis: in Noord-Holland liggen maar liefst negentien Europees beschermde natuurgebieden en vier werelderfgoederen. Deze diverse landschappen en natuurgebieden herbergen een grote diversiteit aan planten en dieren (biodiversiteit). Zowel bewoners als de overheid spannen zich in om de waarden van deze gebieden veilig te stellen en te vergroten, en dat al meer dan een eeuw lang.

Ondanks alle inspanningen is de zorg om de staat van de biodiversiteit onverminderd groot. Verschillende (inter)nationale studies laten zien dat de situatie verre van goed is, en dat op alle niveaus gewerkt moet worden aan het herstel en de versterking van de biodiversiteit. Zo heeft het *Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services* ([IPBES](#), een samenwerking van onderzoekers, maatschappelijke organisaties en beleidsmakers uit 132 landen) aangetoond dat de achteruitgang van de biodiversiteit ook de voedselvoorziening en het welzijn van mensen aangaat. [Europees onderzoek](#) heeft onderbouwd dat de totale biomassa aan insecten sterk is afgenomen. Investeren in het herstel en de versterking van de biodiversiteit is dan ook niet alleen van belang voor de natuur zelf, maar draagt ook bij aan het aanpassen aan klimaatveranderingen, een betere waterkwaliteit, vruchtbare bodems voor de agrarische sector en een betere gezondheid en welzijn van mensen. De sterke achteruitgang van de biodiversiteit is in de Nederlandse natuurgebieden gekeerd, maar kwetsbare soorten en natuur buiten de natuurgebieden vergen nog wel herstel en versterking, zie ook de [Balans van de Leefomgeving 2018](#). Het [Deltaplan biodiversiteitsherstel](#), gepresenteerd door een brede coalitie van partijen uit zowel de natuur- als de agrifoodsector, inkooporganisaties en de financiële sector, doet voorstellen om dit te bereiken. Wij zijn enthousiast over dit initiatief en werken samen met deze partijen om hun ideeën te concretiseren.

Ook wij onderkennen het belang van biodiversiteitsherstel in de [Omgevingsvisie NH2050](#) – waarin biodiversiteit één van de zeven kernopgaven is voor de komende decennia – en in ons coalitieakkoord ‘[Duurzaam doorpakken!](#)’, waarin onder andere een forse ambitie is verwoord voor de afronding van het Natuurnetwerk Nederland en verbetering van de waterkwaliteit. Wat we hiervoor doen is weergegeven in het voorliggende Programma Natuurontwikkeling.

1.2 PROGRAMMA NATUURONTWIKKELING

Dit Programma Natuurontwikkeling (PNO) is een nadere uitwerking van de ambities en doelstellingen zoals die zijn vastgelegd in het coalitieakkoord en de Omgevingsvisie NH2050. Overigens vragen de uitwerking van de ambities in het coalitieakkoord voorbereidingstijd; deze zijn dan ook nog niet geheel verwerkt in dit PNO. Met het PNO brengen wij de samenhang tussen verwerving, inrichting en beheer van natuur tot uitdrukking, inclusief een overzicht van de instrumenten die wij hiervoor inzetten. Het PNO geeft tevens inzicht in de fysieke projecten die wij uitvoeren voor herstel en versterking van de biodiversiteit. Het PNO wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd.

Het PNO voorziet ook in de uitvoering van artikel 1.3 van de Uitvoeringsregeling Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland 2016-2021 (SVNL 2016-2021). Daarin staat dat Provinciale Staten een Natuurbeheerplan vaststellen. De kaarten ‘beheertypenkaart’, ‘ambitiekaart’ en ‘vaarlandtoeslagkaart’ (zie inhoudsopgave) en paragraaf 4.5 met tabel 4 vormen tezamen het Natuurbeheerplan in de zin van artikel 1.3 SVNL.

Wanneer de tekst van dit Programma Natuurontwikkeling over 'Natuurbeheerplan' spreekt, wordt hier op bedoeld. Op de voorbereiding van een besluit tot vaststelling of wijziging van een Natuurbeheerplan is de algemene uniforme voorbereidingsprocedure (afdeling 3.4 Algemene wet bestuursrecht) van toepassing. Op grond van deze procedure had een ieder de mogelijkheid om in de periode van 30 mei 2019 tot en met 10 juli 2019 schriftelijk of mondeling een zienswijze in te dienen op het ontwerp-Natuurbeheerplan. De ingediende zienswijzen zijn in een nota van beantwoording voorzien van een reactie van Gedeputeerde Staten en kunnen door Provinciale Staten worden betrokken bij hun besluitvorming. Belanghebbenden hebben de mogelijkheid om beroep in te stellen tegen het Natuurbeheerplan, onderdeel van het Programma Natuurontwikkeling, bij de rechtbank te Haarlem. Een eventueel hoger beroep wordt ingesteld bij de bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State te Den Haag

1.3 OPGAVE VITAAL LANDELIJK GEBIED EN REGIONALE AANPAK

In het landelijk gebied komen meerdere opgaven bij elkaar. In de [Omgevingsvisie NH2050](#) en ons coalitieakkoord beschrijven we deze opgaven in samenhang, omdat zij vragen om een integrale aanpak. De komende jaren zetten wij ons in om die, in samenspraak met onze partners en met de bewoners van ons landelijk gebied, uit te werken. Een vitaal landelijk gebied beoogt het herstel en versterking van de biodiversiteit, verbetering van de waterkwaliteit, tegengaan van bodemdaling, ruimte voor klimaatadaptatie en de ontwikkeling van een duurzame agrifoodsector. We zullen deze opgaven in onderlinge samenhang oppakken. Natuurinclusiviteit in de ruimtelijke ontwikkelingen is een uitgangspunt. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze gebiedspartners, zoals de natuurorganisaties, andere overheden, bedrijven en particulieren.

Veel provinciale ambities en opgaven hebben een regiospecifiek karakter. Immers, de uitwerking van de doelen en kansrijke functiecombinaties kunnen per regio en gebied verschillen. Groene projecten dragen vaak bij aan het realiseren van andere opgaven, zoals klimaatadaptatie, energietransitie, het tegengaan van bodemdaling, het bieden van recreatieve mogelijkheden, landschapsbescherming en natuurinclusieve landbouw. Door een regionale aanpak zoeken we dergelijke combinaties en maken we bij de uitvoering van de projecten in dit PNO, 'werk met werk'. Het [programma Oostelijke Vechtplassen](#) bewijst het succes van deze aanpak; in dit programma werken 21 partijen samen om dit gebied een kwaliteitsimpuls te geven door de realisatie van 800 hectare NNN, het baggeren van de Loosdrechtse Plassen, het behouden en verbeteren van verschillende Natura 2000-habitats, de aanleg van recreatieve verbindingen, het herstel van legakkers, het verbeteren van de waterkwaliteit en het transformeren van de watersportsector. Ook het nader uit te werken programma Veenweidegebieden kent een dergelijke regionale aanpak, waarbij de thema's bodem(daling), water, natuur, landbouw en landschap samenkomen. De gebiedsgerichte aanpak ondersteunt ook de samenwerking met onze partners, zoals nu gebeurt rondom [Amsterdam Wetlands](#). Op basis van dit initiatief van de terreinbeherende organisaties Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, Recreatie Noord-Holland en Staatsbosbeheer wordt nu de samenwerking geïntensiveerd met LTO-Noord, het agrarisch collectief Water, Land & Dijken, het ministerie van LNV, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, de gemeenten Amsterdam, Waterland en Zaanstad. We werken samen aan het vergroten van biodiversiteit, het verbeteren van recreatieve mogelijkheden en het afremmen van bodemdaling en we hopen hiervoor middelen te verkrijgen uit het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland.

EUROPEES, NATIONAAL EN PROVINCIAAL NATUURBELEID

Natuur houdt zich niet aan grenzen. Niet aan die van de provincie maar ook niet die van Nederland. Daarom is het goed dat er zowel op landelijk als op internationaal niveau afspraken zijn om die grensoverschrijdende aspecten van het natuurbeleid goed op te kunnen pakken. (Inter-)nationale kaders dragen bij aan de effectiviteit van onze provinciale inzet op het natuurbeleid. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet welke (inter-)nationale afspraken relevant zijn voor de natuur in Noord-Holland. De [Vogelrichtlijn](#) (1979) en de [Habitatrichtlijn](#) (1992) dienen ter bescherming van planten en dieren en hun leefgebieden. Op basis van deze richtlijnen wijst het Rijk, via de Wet natuurbescherming, Natura 2000-gebieden aan, die tezamen een Europees ecologisch netwerk vormen. Voor elk van deze gebieden beschrijft een beheerplan hoe bijzondere leefgebieden en soorten worden beschermd. Ook wordt in deze plannen beschreven wat de uitdagingen zijn en welke natuurherstelmaatregelen moeten worden uitgevoerd om de gestelde natuurdoelen te halen. De doelstelling van de [Kaderrichtlijn Water](#) (KRW, 2000) is dat uiterlijk in 2027 de waterkwaliteit – zowel grond- als oppervlaktewater – op orde is, zowel in chemisch (schoon), als ecologisch (gezond) opzicht. De [Nitratrichtlijn](#) (1991) richt zich eveneens op de verbetering van de waterkwaliteit, door de beperking van nitraten (dierlijke mest en stikstofkunstmest) uit agrarische bronnen. Ten slotte formuleert het [Gemeenschappelijk Landbouw Beleid](#) (GLB) 2014-2020 doelen voor de verduurzaming en vergroening van de agrarische sector. De uitvoering – bijvoorbeeld het agrarisch natuurbeheer – krijgt gestalte via het [Plattelandsontwikkelingsprogramma](#) (POP3), dat mede wordt gefinancierd door provincies, waterschappen en Rijk.

Het Rijk stelt de wettelijke kaders voor ons natuurbeleid, in (onder andere) de Wet ruimtelijke ordening en de Wet natuurbescherming. Ook rapporteert het Rijk aan de Europese Commissie over de uitvoering van de Europese richtlijnen. “Landbouw, natuur en voedsel: waardevol verbonden” is de actuele visie op de relatie tussen landbouw en natuur waarin het Rijk aangeeft te streven naar kringlooplandbouw. “Landbouw, tuinbouw en visserij zijn volop in beweging en willen tegemoetkomen aan wat de samenleving, de natuur, de bodem, het water en het ecosysteem van hen vragen.”¹ Onze inzet op de integrale aanpak van de opgaven voor een natuurlijk en vitaal landelijk gebied, als ook de uitvoering van de motie natuurinclusieve landbouw passen hier goed bij.

Kaderrichtlijn water

Waterkwaliteit is een bepalende factor voor de kwaliteit in de natuurgebieden en de biodiversiteit daarbuiten. De Kaderrichtlijn Water (KRW) is een Europese richtlijn uit het jaar 2000 voor de kwaliteitsverbetering van zowel het oppervlaktewater als het grondwater. Voor grondwater geldt ook een kwantiteitsdoelstelling. Het uiteindelijke doel is het bereiken van een ‘goede toestand’ van het water, uiterlijk in het jaar 2027. Bij het uitvoeren van de KRW werken Rijk, provincies en waterschappen samen. Op hoofdlijnen is de verantwoordelijkheidsverdeling als volgt.

- Het Rijk is ‘systeemverantwoordelijk’ (o.a. wetgeving, zoals Waterwet en mestwetgeving) en draagt de verantwoordelijkheid voor de rijkswateren (doelen, maatregelen, monitoring).
- Provincies zijn verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen om de kwaliteit en kwantiteit van het grondwater te verbeteren en voor de monitoring. Voor de regionale oppervlaktewateren zijn zij kaderstellend: zij stellen – op voorstel van de waterschappen – de ecologische doelen vast. De huidige doelen gelden voor de periode 2016-2021; eind 2021 worden de doelen vastgesteld voor de periode 2022-2027. Ook zijn provincies betrokken bij het nemen van maatregelen in oppervlaktewateren, bijvoorbeeld in het kader van hun natuurbeleid (NNN, Natura2000) en – in Noord-Holland – bij het aanleggen van natuurvriendelijke oevers (nvo’s) en vispassages in eigen vaarwegen. De aanleg van nvo’s en vispassages in de eigen vaarwegen vloeit voort uit de ambitie uit de Watervisie 2021 om deze vaarwegen ‘KRW-proof’ te maken.

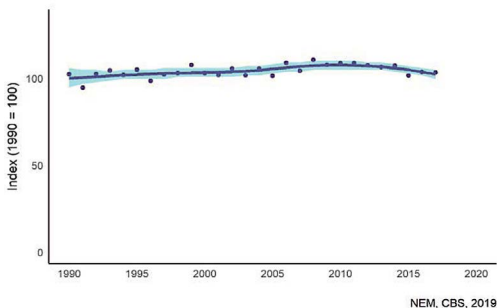
¹ Referentie visie kringlooplandbouw

- Waterschappen leiden de door de provincie vast te stellen ecologische doelen af, en monitoren zij de ontwikkeling van de kwaliteit van het water. De waterschappen zijn als waterkwaliteitsbeheerder verder bij uitstek de partij om voor het oppervlaktewater verbetermaatregelen te treffen. Tevens monitoren zij de ontwikkeling van de kwaliteit van dit water. Van de vier grondwaterlichamen in Noord-Holland verkeerde er bij de laatste officiële beoordeling (2012) één in een slechte chemische toestand, hetgeen te wijten was aan een teveel aan fosfaat. In 2016 bleek dat het Noord-Hollandse deel van dit waterlichaam (het ligt deels in Zuid-Holland) wel in een goede toestand verkeerde. Tevens komt het grondwater in Noord-Holland positief uit een viertal tests: de waterbalans- en intrusietest, de grondwatertest menselijke consumptie, de test grondwaterafhankelijke oppervlaktewateren en de natuurtest. De verwachtingen voor de toekomst (beoordeling 2021) zijn positief. De provinciale inzet voor de grondwaterdoelstellingen uit de KRW richt zich o.a. op de drinkwaterbescherming, tegengaan van grondwaterverontreinigingen en verbetering van de grondwatercondities in (Natura2000)-natuurgebieden. Bij het oppervlaktewater is het beeld in tegenstelling tot dat voor het grondwater negatief. Slechts 4 van de 83 waterlichamen voldeden eind 2016 volledig aan de chemische normen; geen van de waterlichamen voldeed volledig aan de ecologische normen. Voor een aantal onderliggende biologische parameters, zoals algen, was de situatie minder negatief. De benodigde maatregelen, die door de waterschappen in kaart worden gebracht, worden waar nodig afgestemd met de provincie. Daarbij waarborgen we de samenhang met de andere opgaven. Maatregelen waaraan gedacht kan worden zijn onder andere de aanleg van natuurvriendelijke oevers en vispassages, verbetering kwaliteit zwemwaterlocaties, Actieplan Bodem & Water dat agrariërs ondersteunt bij het doorvoeren van verbeteringen.

Biodiversiteit

Onder biodiversiteit verstaan wij de variabiliteit in organismen uit de hele wereld, waaronder terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische verbanden waar ze deel van uitmaken; de diversiteit is de variatie binnen soorten (genen), tussen soorten en tussen ecosystemen, conform de definitie uit het verdrag van Rio de Janeiro (1992). Onderzoekers, maatschappelijke organisaties en beleidsmakers uit 132 landen (verenigd in het [IPBES](#)) hebben in 2019 opgeroepen tot actie voor biodiversiteitsherstel. Biodiversiteit is niet alleen van belang voor ons voedsel, maar ook voor de kwaliteit van onze leefomgeving en gezondheid. Des te verontrustender is het om te zien dat de totale biodiversiteit wereldwijd volgens het IPBES de laatste decennia sneller afneemt dan ooit. Dit brengt het welzijn en de gezondheid van mensen in gevaar en de betrokken beleidsmakers en onderzoekers roepen dan ook op om breed in te zetten op het herstel van de biodiversiteit.

Figuur 1: LPI NOORD-HOLLAND

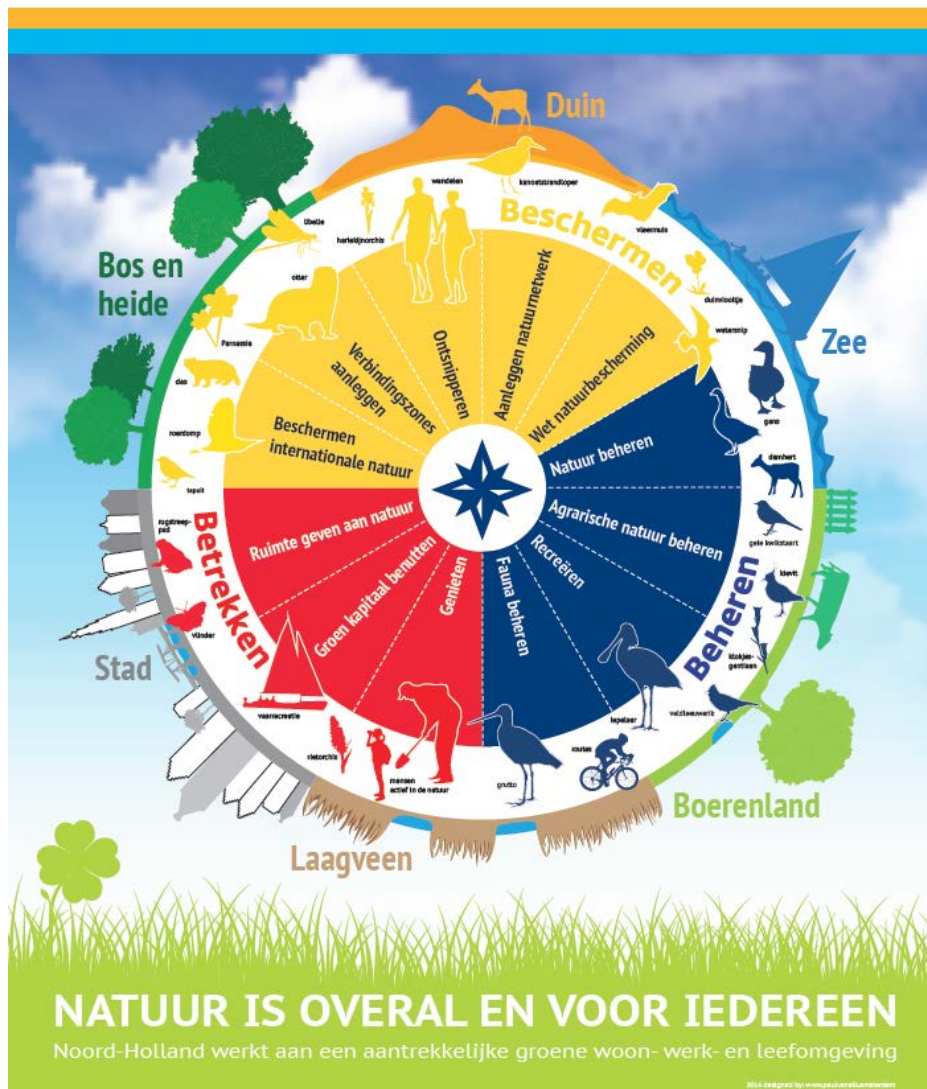
De Living Planet Index (LPI) is een veel gebruikte graadmeter voor de mondiale biodiversiteit. Het CBS berekent sinds 2015 volgens de LPI-systematiek een Nederlandse editie en op verzoek ook provinciale LPI's. In Noord-Holland volgen we, net als in de rest van Nederland, de ontwikkeling van de biodiversiteit nauwgezet. De manier waarop we dat doen is beschreven in paragraaf 3.5. Tweejaarlijks publiceren we de resultaten voor de hele provincie in '[Biodiversiteit in Noord-Holland](#)'. Uit deze monitor concluderen we dat de sterke achteruitgang van voor de jaren negentig van de vorige eeuw gestopt lijkt te zijn, maar ook dat met name kwetsbare biodiversiteit, zoals soorten van bijzondere leefmilieu's, zeldzame soorten, en soorten van landbouwgebieden nog steeds afnemen.

De resultaten van de insectenonderzoekers uit Krefeld en Nijmegen zijn hiervan ook een voorbeeld. Zij hebben laten zien dat de [hoeveelheid insecten](#) enorm is afgenomen. Het is dan ook tijd om te gaan werken aan oplossingen, waarbij zowel de overheden, als bedrijfsleven en maatschappelijke partijen hun rol moeten oppakken. Het landelijke [deltaplan Biodiversiteitsherstel](#) en het [Noord-Hollandse deltaplan Groen Goud](#) zijn illustratief voor het draagvlak dat is ontstaan in de maatschappij.

Anderzijds zijn in gebieden waarin gewerkt wordt aan natuurherstel goede resultaten geboekt. Een voorbeeld is het werk van de stichting de Hooge Weide, die als particulier natuurbeheerder prachtige graslanden met weidevogels ontwikkelt. Ook levert meer aandacht voor biodiversiteit in de landbouw goede voorbeelden op, zoals onderzoeken van 'Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels' en 'de Vlinderstichting' in akkerranden en vogelakkers hebben aangetoond. Meer informatie hierover is te vinden in '[Biodiversiteit in Noord-Holland 2019](#)'.

Grasland: Foto Marjan Lansdaal

Figuur 2 | Groen in één oogopslag

Het provinciaal beleid is grotendeels gericht op de Wet natuurbescherming (Wnb), de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) inclusief de natuurverbindingen, het stimuleren van natuurinclusieve landbouw, faciliteren van Nationale Parken en het realiseren van recreatieve verbindingen. Zoals in de omgevingsvisie is aangegeven kijken we ook steeds meer buiten deze onderwerpen om naar kansen om biodiversiteit te herstellen en versterken. We zullen voortdurend aandacht blijven vragen en actief stimuleren dat natuur in ogenstroom genomen wordt als kans, en als oplossing voor problemen bij de klimaatadaptatie, stedelijke ontwikkeling, mobiliteit en energietransitie. In de omgevingsvisie is dit benoemd als het principe dat we ontwikkelingen in Noord-Holland zo veel mogelijk natuurinclusief zullen maken. Hierop zullen we in aanvulling op het vigerende beleid nadrukkelijk energie blijven inzetten. Het vigerende provinciale natuurbeleid is samengevat in figuur 2.

2.1 VINGER AAN DE POLS

Het provinciale natuurbeleid draait om het herstel en de versterking van de biodiversiteit. Voor een definitie van dit begrip volgen wij de internationaal geaccepteerde definitie uit het Verdrag van Rio de Janeiro (REF): biodiversiteit is “de variabiliteit in organismen uit de gehele wereld, waaronder terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische verbanden waar ze deel van uitmaken; de diversiteit betreft de variatie binnen soorten (genen), tussen soorten en tussen eco-systemen”. Om de ontwikkeling van de biodiversiteit en het effect van onze inspanningen te volgen, houden we voortdurend een vinger aan de pols door een provinciebrede natuurmonitoring. Deze monitoring is landelijk uniform afgesproken in de [Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS](#), zodat de resultaten vergelijkbaar zijn en provincies en terreinbeherende organisaties van elkaar kunnen leren. De terreinbeherende organisaties voeren de monitoring grotendeels zelf uit; de resultaten delen zij in de Nationale databank flora en fauna.

Naast de provinciebrede natuurmonitoring kijken we ook specifiek naar aparte soorten en soortgroepen, zoals kleine zoogdieren, vlinders en libellen, vogels, planten, vleermuizen, amfibieën en reptielen. Dit gebeurt via het [Netwerk Ecologische Monitoring](#), een samenwerkingsverband van onder andere het Rijk, provincies, het Planbureau voor de Leefomgeving en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). NEM-gegevens zijn veelal afkomstig van vrijwillige waarnemers, die worden begeleid door soortenbeschermingsorganisaties zoals de Vlinderstichting, SOVON, RAVON en de Zoogdierverseniging. Deze gegevens, en ook losse waarnemingen van plant- of diersoorten, worden centraal verzameld in de [Nationale Databank Flora en Fauna](#). Op basis hiervan kan het CBS de zgn. Living Planet Index uitrekenen; de ruggengraat van de provinciale rapportage Biodiversiteit in Noord-Holland. Deze rapportage verschijnt elke twee jaar.

Vanzelfsprekend houden we nauwlettend in het oog welke nieuwe (technische) ontwikkelingen ons kunnen helpen bij de uitvoering van monitoring. Zo werken we bijvoorbeeld samen met onderzoeksinstituten bij het inzetten van drones en *remote sensing* om de kwaliteit van vegetaties in beeld te brengen en werken we mee aan een grootschalige veldproef met het

automatisch monitoren van insecten via camera's en beeldherkenningssoftware. In samenwerking met het datalab van de provincie onderzoeken we welke slimme analyses kunnen worden toegepast op bestaande data die leiden tot nieuwe inzichten en mogelijk aanpassingen in natuurbeheer en -beleid. Overigens blijft, naast alle technische mogelijkheden, de inzet van de vele onderzoeksvrijwilligers van onmisbaar belang. In het kader van het [meerjarenprogramma Betrekken bij Groen 2018-2020](#) ondersteunen IVN en Landschap Noord-Holland alle vrijwilligers in het groen. Via de website [de groene academie](#) is meer informatie hierover te vinden.

2.2 WET NATUURBESCHERMING

- In de Wet natuurbescherming (Wnb) is beschreven wat de plichten en bevoegdheden van GS en PS zijn op het vlak van natuurbescherming. Kaders voor de uitvoering hiervan zijn vastgelegd in beleidsregels en verordeningen.

Tabel 1 | Beleidsregels en verordeningen Wnb in Noord-Holland

Beleidsregels	Verordening
Tegemoetkoming schade	Natura 2000-gebieden Noord-Holland
Natuurbescherming Noord-Holland	Vrijstelling soorten
	Houtopstanden Noord-Holland
	Faunabeheer
	Tegemoetkoming schade

De verordeningen zullen op termijn worden opgenomen in de Omgevingsverordening. De taken voor vergunning- en ontheffing-verlening en de handhavingstaken voor deze wet worden uitgevoerd door de [Omgevingsdienst Noord-Holland Noord](#) (OD NHN).

Natura 2000-gebieden (hoofdstuk 2 van de Wnb)

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. In Noord-Holland zijn 19 Natura 2000-gebieden aangewezen: alle duingebieden, een groot deel van Laag-Holland, het Naardermeer, de Vechtplassen en de grote wateren Noordzee, Waddenzee en IJsselmeer. Het Rijk is eindverantwoordelijk voor het realiseren van de Europese natuurdoelen, die per gebied uitgewerkt zijn. De provincies hebben een inspanningsverplichting om zich voor deze doelen in te zetten. In de Natura 2000 beheerplannen zijn de doelen nader uitgewerkt en in nauw overleg met de natuurorganisaties benodigde herstelmaatregelen beschreven. De terreinbeherende organisaties voeren deze maatregelen uit onder regie van de provincie. Tijdens de uitvoering overleggen we intensief met zowel de natuurbeheerders als met de omgeving, waarbij steeds het behalen van de natuurdoelstellingen voor het gebied centraal staat. Daarnaast is ook 'bestaand gebruik' in het betreffende gebied benoemd, waarvoor geen vergunning vereist is. Wel is een vergunning nodig voor activiteiten in of nabij Natura 2000-gebieden die mogelijk schadelijk zijn voor de natuurwaarden. De provincie is in de meeste gevallen bevoegd gezag hiervoor. Ook de handhaving is (met uitzondering van de grote wateren) de verantwoordelijkheid van de provincie, hetgeen wordt uitgevoerd door OD NHN, in samenwerking met de andere bevoegde gezagen.

Voor alle Natura 2000-gebieden, behalve Oostelijke Vechtplassen, is inmiddels een beheerplan opgesteld, met een looptijd van zes jaar. Voor Polder Zeevang is de eerste beheerplanperiode eind 2019 afgelopen. Een verlenging van het beheerplan met een periode van zes jaar is in voorbereiding. Naar verwachting zal GS hierover eind 2019 een besluit genomen hebben.

Programma Aanpak Stikstof

Het Programma Aanpak Stikstof (PAS) is onverbindend verklaard door de Raad van State in haar uitspraak van 29 mei jl. zie kader hieronder. In onze brief van 3 september hebben we u geïnformeerd over de stand van zaken in het stikstofdossier en hoe we samen met het Rijk, provincies en gemeenten werken aan een oplossing voor de korte, middellange en lange termijn. Wij zullen u regelmatig informeren over de voortgang van de inzette werkzaamheden. Wij blijven onverkort doorgaan met de uitvoering van herstelwerkzaamheden die onder het PAS zijn gestart.

Europese hof van justitie en Raad van State

Op 7 november 2018 heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie uitspraak gedaan. Deze heeft betrekking op de toelaatbaarheid van een juridisch systeem als dat van het PAS in het licht van de eisen van de Europese Habitatrichtlijn. Volgens het Hof is een juridisch systeem als dat van het PAS toelaatbaar maar dat ook bij het PAS de positieve gevolgen van de maatregelen die in dat programma zijn opgenomen, vooraf vast moeten staan. Pas dan kan de overheid een nieuwe activiteit toestaan.

De Raad van State heeft uitspraak gedaan op 29 mei 2019 en concludeert dat het PAS niet aan die voorwaarde voldoet en dus niet als toestemmingsbasis voor nieuwe activiteiten mag worden gebruikt. Bovendien wordt in het PAS ook toestemming voor activiteiten gegeven op basis van maatregelen in natuurgebieden die nodig zijn voor het voorkomen van achteruitgang van die gebieden. Ook dat mag niet. De conclusie is dat de onderbouwing van het PAS onvoldoende is.

De uitdaging voor de komende periode is het ontwikkelen van een stabiele en voorspelbare toestemmingsverlening binnen de lijnen van de einduitspraak van de Raad van State.

Natuurinclusieve Landbouw

In de [Omgevingsvisie NH2050](#) (vastgesteld 19 november 2018) is het volgende over *natuurinclusief* opgeschreven.

De huidige agrarische bedrijfsvoering is hoofdzakelijk gericht op concurrentie op de wereldmarkt en met name gestuurd door enkele ketenpartijen (inkoopcombinaties). Dat vertaalt zich meestal in een hoge productie per hectare, met een maximale kostenefficiëntie. Deze aanpak leidt in toenemende mate tot maatschappelijke discussie; milieu, natuur, bodem, de omgeving en de agrarische ondernemer zelf, komen erdoor onder druk te staan. Zoals eerder aangegeven is in de Omgevingsvisie NH2050 het belang van natuurinclusieve landbouw benadrukt en streeft de provincie Noord-Holland ernaar de grondgebonden landbouw in 2030 zoveel mogelijk natuurinclusief te laten zijn.

Natuurinclusiviteit heeft in verschillende omgevingen verschillende verschijningsvormen (agrarisch gebied, bebouwde omgeving, water). Voor het agrarisch gebied kunnen de ecosysteemdiensten die de natuur ons van 'nature' brengt, kansen geven voor een natuurinclusieve bedrijfsvoering. Natuurinclusieve landbouw maakt de landbouw ecologisch robuuster, met aandacht voor een veilige en hoogwaardige voedselproductie. Deze vorm van landbouw vermindert de milieudruk (zoals op de bodem- en het water), verbetert de kwaliteit van het landschap en de biodiversiteit. Biodiversiteit is niet alleen als intrinsieke doelstelling van belang, maar ondersteunt de bodembiodiversiteit. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor een veerkrachtige landbouw. Ruimte voor natuur kan gevonden worden in oevers en randen door ecologisch slootbeheer, natuurvriendelijke oevers en ecologisch randenbeheer. Dit alles moet gebaseerd zijn op economisch duurzame verdienmodellen voor de agrariërs.

We willen de natuurinclusieve landbouw stimuleren vanuit een participatieve rol, gebaseerd op vijf pijlers: (keten) innovaties, kennisdeling, gebiedsinitiatieven, communicatie en netwerkvorming.

Voor de jaren 2018 en 2019 hebben we middelen vanuit de [motie-110](#) hiervoor ingezet. In 2019 wordt duidelijk of en zo ja op welke wijze dit een vervolg zal krijgen vanaf 2020.

De beoogde transitie in de landbouw zal provinciebreed samen oplopen met andere transitieopgaven zoals klimaatadaptatie, energietransitie en een duurzame verstedelijking. Meer informatie over het programma Natuurinclusieve Landbouw is te vinden op de website van [Groen Kapitaal](#).

Alle informatie over de omgevingsvisie NH2050 is [hier](#) te vinden. Met name bij de visie ten aanzien van natuurlijk en vitaal landelijke omgeving (pag. 50 en verder). En op de pagina's 71 en 76.

Soorten (hoofdstuk 3 van de Wnb)

Hoofdstuk 3 van de Wet natuurbescherming bevat de wettelijke kaders ter bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten. De provincie is in deze kaders verantwoordelijk voor zowel de actieve als passieve soortenbescherming.

Actieve soortenbescherming

Actieve soortenbescherming is gericht op specifieke maatregelen voor het behoud en herstel van Europees en nationaal beschermde soorten en hun leefgebied. Soortenbescherming is altijd al een onderdeel geweest in het Natuurnetwerk Nederland, het Natura 2000 beleid en het (agrarisch) natuurbeheer. Desalniettemin zijn er nog soorten die zich niet in een gunstige staat van instandhouding bevinden waarvoor wij verkennen of extra inzet mogelijk is. Wij geven daarbij prioriteit aan soorten waarvan een relatief groot deel van de Nederlandse populatie zich voortplant of overwintert binnen onze provincie en die onvoldoende aan bod komen in het huidige (gebiedsgerichte) beleid. Voor soorten waarover onvoldoende kennis over nuttige maatregelen beschikbaar is zullen wij zo mogelijk onderzoek initiëren. Bij de verkenningen en onderzoeken betrekken we zowel de terreinbeherende- en soortenorganisaties, als particulieren en vrijwilligersorganisaties.

Passieve soortenbescherming

De WNB verbiedt het doden of verstoren van beschermde dieren. Tegelijkertijd kunnen deze beschermde dieren soms problemen veroorzaken voor de volksgezondheid of openbare veiligheid. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de huisspitsmuis of de steenmarter. Ook ruimtelijke ingrepen brengen soms verbodsovertredingen met zich mee. Voorbeelden van verbodsovertredingen zijn het verstoren van vleermuizen bij de sloop van een oud gebouw of het moeten verwijderen van rugstreepkruipers bij het aanleggen van nieuwe bebouwing.

Ook kunnen beschermde soorten schade aanrichten aan gewassen, ecosystemen en andere beschermde planten en dieren. De provincie kan in die gevallen een vrijstelling of een ontheffing verlenen op het verbod op het doden of verstoren. Hierbij bewaken we steeds een balans tussen de instandhouding van een populatie en bescherming van de intrinsieke waarde van dieren en planten enerzijds en het maatschappelijke belang zoals volksgezondheid, openbare veiligheid en schade anderzijds.

Beheer en schadebestrijding

Ten behoeve van het maatschappelijk belang vindt in Noord-Holland beheer plaats op ganzen en damherten. Het gaat dan om de ganzen die schade aanrichten aan gewassen en een risico vormen voor de veiligheid rondom Schiphol en damherten die in Natura 2000-gebieden de natuurwaarden aantasten en een risico voor de verkeersveiligheid veroorzaken. Ook predatoren zoals vossen en kraaien die een gevaar vormen voor weidevogels worden beheerd.

Op basis van [verordeningen en beleidsregels](#) die door de provincie zijn vastgesteld, weegt de OD NHN af of een ontheffing kan worden verleend voor het beheer van een bepaalde diersoort en houdt zij toezicht op naleving van de wet. Faunabeheer wordt uitgevoerd door de partijen die zijn verenigd in de [Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland](#) op basis van een faunabeheerplan. In het faunabeheerplan worden passende en doeltreffende maatregelen die schade moeten voorkomen en bestrijden beschreven en wordt het beheer onderbouwd door schadegegevens, trendtellingen van populaties en de resultaten van voorgaand beheer. Wij verstrekken jaarlijks een subsidie aan de faunabeheereenheid voor het opstellen van faunabeheerplannen, bureaukosten en de uitvoering van ganzenbeheer.

In Noord-Holland is de problematiek rond de grote populatie ganzen urgent. Hoewel de groei van de populatie grauwe ganzen afvlakt, stijgt het totale aantal ganzen in Noord-Holland nog steeds. Ganzen horen bij het Noord-Hollandse landschap, maar de huidige populatie – met de name jaarrond verblijvende ganzen – veroorzaakt veel schade aan agrarische gewassen. In principe zijn agrariërs zelf verantwoordelijk voor het voorkomen van schade door ganzen aan hun gewassen, door hen te verjagen of bestrijden op basis van de door ons afgegeven vrijstellingen en ontheffingen. Alleen wanneer wij door regelgeving hierbij beperkingen opleggen aan de mogelijkheden tot het adequaat voorkomen van schade, bijvoorbeeld vanuit het oogpunt van soortbescherming, is de provincie verantwoordelijk voor het uitkeren van een redelijke tegemoetkoming die proportioneel is aan de opgelegde beperkingen. In het coalitieakkoord is opgenomen dat de schade door ganzen te groot is geworden. Wij willen meer prikkels aanbrenge om ganzen snel en doelgericht te verjagen. Eén van deze prikkels is het verhogen van het eigen risico bij faunaschade van agrarische ondernemers naar 20 procent.

Naast schade aan gewassen kunnen ganzen ook een gevaar vormen voor de vliegveiligheid rondom Schiphol. Wij vinden het om die reden wenselijk dat in een straal van 10 kilometer rondom Schiphol slechts geringe aantallen ganzen voorkomen. De maatregelen om tot dit doel te komen behelzen zowel preventieve maatregelen, zoals nestbehandeling, het toepassen van verjagende middelen en het zoeken naar innovatieve oplossingen om schade tegen te gaan, maar ook populatiebeheer door afschot en vangacties of andere teelten en onderwerpen oogstresten. De basis hiervoor ligt in het, door de faunabeheereenheid opgestelde, en door ons goedgekeurde [Faunabeheerplan Ganzen Noord-Holland](#) en het [Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol](#). Migrerende ganzen die in Noord-Holland alleen overwinteren bieden wij rust door rustgebieden aan te wijzen en door, op internationaal niveau, samen te werken met landen waar de verschillende ganzenpopulaties naar toe trekken.

Invasieve exoten

Flora en fauna die zich buiten hun oorspronkelijk verspreidingsgebied hebben gevestigd kunnen door hun aanwezigheid of de groei van hun populaties een bedreiging vormen voor de biodiversiteit van inheemse soorten. Enkele van deze zogenoemde invasieve exoten die door de Europese Unie als schadelijk worden beoordeeld zijn opgenomen in de EU-verordening 1143/2014. Sinds 2016 is een Europees verbod van kracht op het bezit, handel, kweek, transport en import van deze invasieve exoten. In het kader van de Wet natuurbescherming heeft het Rijk in 2018 de verantwoordelijkheid voor het bestrijden van de door de EU aangewezen soorten, met uitzondering van de wolhandkrab, uitheemse rivierkreeften en de beverrat, aan de provincies overgedragen. Deze taak betreft voor de provincies een inspanningsverplichting.

Naast de bestrijding van genoemde soorten blijft het Rijk ook verantwoordelijk voor de uitvoering van de Verordening invasieve uitheemse soorten, met als oogmerk om te voorkomen dat invasieve exoten zich in Nederland kunnen vestigen. In het coalitieakkoord van Noord-Holland 2019-2023 is de doelstelling geformuleerd dat de provincie zich zal blijven inzetten om de invasieve exoten te bestrijden. De provincie geeft hierbij prioriteit aan de bestrijding van invasieve exoten die Natura 2000-doelen in gevaar brengen en de soorten die zijn opgenomen in de EU-verordening.

De provinciale bestrijding van invasieve exoten komt onder andere naar voren in deelprojecten van het uitvoeringsprogramma Oostelijke Vechtplassen die zijn gericht op het terugdringen van cambomba en onderzoek naar het habitat en de impact van rivierkreeften op het gebied. Ook de invasieve plantensoort watercrassula is op Texel gesignaleerd, geïnventariseerd en vervolgens bestreden. Het opstellen van een gecoördineerde aanpak voor de diversiteit aan invasieve exoten zal de komende periode vorm krijgen.

Het verlenen van ontheffingen en opdrachten van dierlijke exoten die in de EU-verordening zijn opgenomen zal worden uitgevoerd door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN). Voor de invasieve exoten waar kennis over adequate (en preventieve) maatregelen tot nog toe ontbreekt zal de provincie zo mogelijk onderzoek initiëren. Daarnaast wil de provincie dit najaar terreinbeheerders en andere belanghebbende partijen uitnodigen om te komen tot afspraken over een gezamenlijke aanpak. Om te kunnen borgen dat de bestrijding van invasieve exoten wordt gemonitord en geactualiseerd zal de provincie deze partijen jaarlijks bij elkaar laten komen.

**Bestrijding van de Watercrassula op Texel
(foto Peter Storm)**

Voorbeeld voor de provinciale bestrijding van invasieve exoten is de plantensoort watercrassula op Texel. In het poldertje Ceres groot ca 2 ha, is de watercrassula bestreden door hem af te dekken met een laag zanderige grond. Hierdoor is de groeiplaats van het plantje van moeras naar een meer droog natuurtype gewijzigd, waardoor de kans op hergroei zeer klein is. De bestrijding van de watercrassula heeft plaatsgevonden in samenwerking met diverse natuurorganisaties, de gemeente, het waterschap en diverse particuliere terreinbeheerders. Om te voorkomen dat de watercrassula op Texel opnieuw een probleem wordt, zal er gemonitord gaan worden.

Houtopstanden, hout en houtproducten (hoofdstuk 4 van de Wnb)

De provincie neemt besluiten over de kap van houtopstanden buiten de bebouwde kom en de daar aan gekoppelde herplantplicht. Provinciale Staten hebben regels gesteld over de manier van melden, het kader waarop wordt getoetst voor een ontheffingsverlening en de mogelijkheid om een partij vrij te stellen van de herplantplicht. Dit laatste gebeurt om regulier beheer en omvorming naar andere natuurdoeltypen conform provinciale ambities mogelijk te maken.

2.3 NATUURGEBIEDEN EN NATUURVERBINDINGEN; HET NATUURNETWERK NEDERLAND

2.3.1 Begrenzing en planologische bescherming

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is de nationaal samenhangende structuur van te beschermen en te ontwikkelen natuurgebieden. Het NNN is niet alleen ecologisch netwerk, maar draagt ook bij aan waterberging, het tegengaan van bodemdaling. Daarnaast is het ook nog eens te beschouwen als het grootste recreatiegebied van Nederland.

Natuurverbindingen moeten de natuurgebieden in het NNN tot een echt netwerk smeden. Dit kan in de vorm van lange natuurverbindingen in agrarisch gebied of langs oevers, maar ook als natuurbruggen, plasdrasbermen en faunapassages. Verbinden is nodig omdat veel natuurgebieden op zich zelf te klein zijn als volwaardig leefgebied voor soorten. Uit evaluaties is voldoende aangetoond dat een goed functionerend NNN de basis is voor het herstel en het behoud van de biodiversiteit². Daarom blijven we volop inzetten op de afronding van het natuurnetwerk in onze provincie.

De provinciale ruimtelijke verordening (PRV) regelt de aanwijzing van NNN-gebieden ('begrenzing'), de planologische bescherming en de afweging welke ruimtelijke ontwikkelingen binnen deze gebieden zijn toegestaan, middels artikel 19. Hiermee is vastgelegd dat bestemmingsplannen voor deze gebieden geen nieuwe activiteiten mogelijk mogen maken die per saldo een significant effect hebben op de 'wezenlijke kenmerken en waarden', of het oppervlak en de samenhang van het NNN verminderen. Alleen voor ontwikkelingen van groot maatschappelijk belang, waarvoor geen reële alternatieven zijn, kan er een uitzondering worden gemaakt. In dat geval moeten de negatieve effecten zo beperkt mogelijk zijn (mitigatie) en gecompenseerd worden. Elke natuurcompensatie wordt vastgelegd in een compensatieplan en de provincie en de initiatiefnemer van de ruimtelijke ontwikkeling sluiten een compensatieovereenkomst. De reeds afgesproken natuurcompensatieprojecten staan in dit Programma Natuurontwikkeling, zodat wij de voortgang ervan goed kunnen volgen. Sinds 2019 maken de 'wezenlijke kenmerken en waarden' onderdeel uit van de PRV als bijlage 3. De Uitvoeringsregeling natuurcompensatie is in 2019 op enkele onderdelen aangescherpt, om hem geheel in lijn te brengen met de vigerende tekst van artikel 19. Als de Omgevingswet in werking treedt, verandert het rijkskader waaraan ons planologisch beleid moet voldoen. In 2020 bezien we of dat aanleiding geeft om ons beleid aan te passen.

² Planbureau voor de Leefomgeving (2016). Balans voor de Leefomgeving 2016. PBL, Den Haag.

2.3.2 Voortgang realisatie NNN

In Noord-Holland is 56.500 hectare begrensd als NNN (stand per 1 januari 2019, zie tabel 2), waarvan 50.900 hectare (90%) is gerealiseerd. De restantopgave is dus nog 5.600 hectare, waarvan 1.650 hectare reeds is verworven, maar nog niet ingericht. De overige 3.950 hectare is nog niet verworven en nog niet ingericht. Wij beschouwen het NNN als voltooid wanneer alle als zodanig aangewezen gronden zijn ingericht en worden beheerd conform de doelstellingen in de beheertypenkaart. Tegelijkertijd werken we aan de verhoging van de natuurkwaliteit, zodat ook de doelstellingen in de ambitiekaart worden gerealiseerd.³

In tabel 2 is te zien dat, sinds de decentralisatie van het natuurbeleid in 2013:

- de omvang van het NNN ('begrensd oppervlakte') met bijna 1.300 hectare is toegenomen, van circa 55.200 hectare naar circa 56.500 hectare. Dit is vrijwel overal het gevolg van het begrenzen van reeds bestaande natuurgebieden die nog geen NNN waren. Zo zorgen we voor planologische bescherming van deze gebieden en kan de beheerder een subsidie voor natuurbeheer aanvragen. Het gaat hier doorgaans dus niet om 'nieuwe natuurgebieden', maar om natuurgebieden die er al waren;
- ongeveer 2.800 hectare begrensde NNN daadwerkelijk is gerealiseerd als natuurgebied;
- de restantopgave, als gevolg hiervan, met 1.500 hectare is afgenomen: van 7.107 hectare naar 5.600 hectare.

Tabel 2 | Realisatie NNN sinds 2014. De oppervlakttes NNN kunnen jaarlijks in beperkte mate wijzigen vanwege correcties in de begrenzing. Daarnaast wordt de methode om de realisatie en de restantopgave te berekenen steeds verder verfijnd, wat ook tot cijfermatige wijzigingen leidt. In onderstaande tabel is uitgegaan van de voortgangkaart begin 2019.

PNO	Begrensde NNN	(Beoogd) gerealiseerde NNN	Nog te realiseren NNN
2014-2018	55.200 ha	48.100 ha	7.107 ha (waarvan nog 4.301 ha te verwerven)
2015-2019	55.500 ha	48.350 ha	7.157 ha (waarvan nog 4.229 ha te verwerven)
2016-2020	55.850 ha	49.050 ha	6.822 ha (waarvan nog 4.919 ha te verwerven)
2017-2021	56.250 ha	50.150 ha	6.141 ha (waarvan nog 4.365 ha te verwerven)
2018-2022	56.300 ha	50.400 ha	5.900 ha (waarvan nog 4.300 ha te verwerven)
2019-2023	56.400 ha	50.600 ha	5.800 ha (waarvan nog 4.200 ha te verwerven)
2020-2024	56.500 ha	50.900 ha	5.600 ha (waarvan nog 3.950 ha te verwerven)

Binnen het NNN zijn nog twee zogenoemde 'zoekgebieden' begrensd, in de Horstermeerpolder (76 hectare) nabij Ankeveen en nabij de Bovenlanden bij Aalsmeer (14,6 hectare). In deze gebieden moet nog een concrete NNN-begrenzing plaatsvinden, die zal voortvloeien uit een gebiedsproces dat nog loopt. In dit Programma Natuurontwikkeling rapporteren wij jaarlijks over de voortgang van projecten.

In het [nieuwe coalitieakkoord 2019-2023 Duurzaam doorpakken](#), staat: "Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) levert een grote bijdrage aan dit biodiversiteitsherstel door nieuwe natuurgebieden te realiseren en bestaande natuurgebieden te verbinden. Afronding van het NNN in 2027 blijft ons doel. In deze collegeperiode willen wij 3.000 hectare nieuwe NNN realiseren. Dat kan alleen door integrale gebiedsprocessen, samen met onze partners, onder leiding van gebiedsregisseurs. Zij worden uitgerust met een goed gevulde instrumentenkoffer, waarin instrumenten zitten als verwerving, het vergroenen of afkopen van pachtcontracten, volledige schadeloosstelling en, als uiterst middel, onteigening. Om dit mogelijk te maken storten we aanvullende middelen in de reserve Groen. Agrarisch natuurbeheer past enkel binnen het NNN als sprake is van 'duurzaam agrarisch natuurbeheer', waarbij de beheerder zich committeert aan langjarig beheer van NNN-waardige kwaliteit."

Wij werken er naar toe dat de gehele restantopgave ondergebracht wordt in projecten en gebiedsgerichte plannen.

In combinatie met de nieuw beschikbare instrumentenkoffer willen we zo de realisatie van 3000 ha nieuwe NNN in de komende vier jaar gaan realiseren. De projecten waaraan wij momenteel werken, zijn opgenomen in dit PNO (zie hoofdstuk 5). In tabel 3 staat de ambitie de realisatie van NNN voor de komende jaren, zowel via projecten, gebiedsprocessen en initiatieven van derden.

Tabel 3 | Ambitie realisatie NNN

	2020	2021	2022	2023	2024	2025 en verder
Realisatie nieuw NNN	750 ha	750 ha	750 ha	750 ha	750 ha	1.850 ha

³ De gronden in provinciaal eigendom, gelegen binnen het NNN, beschouwen wij nog niet als gerealiseerd NNN, omdat deze doorgaans nog verkocht zullen worden aan een eindbeheerder. Wij maken hierop een uitzondering als het gronden betreft die voor langere tijd (of permanent) in provinciaal eigendom blijven.

Natuurverbindingen

De realisatie van natuurverbindingen koppelen we zo veel mogelijk aan infrastructurele en recreatieve maatregelen, zoals de aanleg en onderhoud van provinciale wegen. Deze werkwijze leidt tot grote synergievoordelen. In sommige gevallen is alleen een aanpassing van het beheer al voldoende om de verbinding tussen natuurgebieden tot stand te brengen. Een voorbeeld hiervan is de Assendelverzeedijk waar het waterschap de dijk anders is gaan maaien waardoor het hele seizoen door bloeiende planten beschikbaar zijn. De meerwaarde voor de insecten en daarmee voor andere soorten is groot gebleken. Deze ervaringen, en die uit andere projecten delen we met de beheerders en partijen die verbindingen en voorzieningen aanleggen. Daarmee verbeteren we de effectiviteit van toekomstige projecten.

2.4 NATIONALE PARKEN

De Nationale Parken Duinen van Texel en Zuid-Kennemerland vormen het visitekaartje van de Noord-Hollandse natuurgebieden en richten zich op natuurbescherming, recreatie, educatie, promotie en onderzoek. Wij beschouwen de Nationale Parken als een waardevol instrument om bewoners en bezoekers van Noord-Holland te betrekken bij hun groene leefomgeving. Om deze reden leveren wij een structurele financiële bijdrage. Voor het overige beschouwen wij de Nationale Parken als zelfstandige organisaties, die naar eigen inzicht kunnen besluiten over hun rechtsvorm en bestuurssamenstelling. Wij zullen gebruik maken van onze bevoegdheid om nieuwe Nationale Parken bij de minister voor aanwijzing voor te dragen wanneer hiervoor draagvlak bij alle betrokken partijen bestaat, de meerwaarde hiervan overtuigend is aangetoond en er sprake is van duurzame financiering.

2.5 RECREATIEVE VERBINDINGEN VOOR WANDELEN EN FIETSEN

Een groeiend aantal mensen weet de Noord-Hollandse natuurgebieden te vinden om te ontspannen en te genieten. Beleven van de natuur is ook een van de doelen van ons natuurbeleid. Wij willen de bereikbaarheid van de gebieden dan ook verbeteren. Hiervoor zetten we een [subsidieregeling](#) in. Deze maakt het mogelijk om het wandelnetwerk en toeristische overstappunten (TOP's) te realiseren. TOP's vormen een herkenbare entree van het landelijk gebied; ze bieden voorzieningen en informatie voor recreanten. In 2018 zijn we gestart met de voltooiing van het provinciale wandelnetwerk. De laatste uitbreiding van dit netwerk van ongeveer 2.000 kilometer is voorzien in de komende jaren. Deze uitbreiding pakken we regionaal aan. Voor het fietsnetwerk realiseren we ons dat we rekening houden met nieuwe trends en behoeften van fietsers, zoals elektrisch fietsen en verschillen tussen wielrenners en langzaam fietsverkeer. We hebben hiervoor het 'Perspectief Fiets' opgesteld, dat het basisnetwerk (utilitair en recreatief) voor de fiets omvat. Voor het oplossen van knelpunten hebben we de subsidie [Fietsknelpunten Noord-Holland](#) beschikbaar.

In de regio's Gooi & Vechtstreek en Diemerscheg is het wandelnetwerk in 2019 gereed met een uitbreiding van het aantal recreatieve wandelroutes. In de bewegwijzering van de circa 488 kilometer wandelroutes is eenheid gecreëerd. Het ontwerp voor de wandelnetwerken in West-Friesland en Amstelland zijn afgerond in 2019, waarna de realisatie is voorzien in 2020. Daarmee wordt er respectievelijk 500 en 253 kilometer aan het wandelnetwerk toegevoegd. De realisatie van het netwerk in Zuid Kennemerland start naar verwachting eind 2019 met een subsidieaanvraag. Realisatie is dan beoogd voor 2021 met een uitbreiding van 725 kilometer. Aandachtspunt hierbij is dat we bij voorkeur géén fiets- en wandelpaden door kwetsbare natuur en waardevolle gebieden willen.

Voor de aanleg en het beheer van boerenlandpaden door agrarisch ondernemers continueren wij onze bijdrage. Deze paden verbeteren de toegankelijkheid van het landelijk gebied, en creëren de mogelijkheid om het agrarisch bedrijf van nabij te ervaren. Recreatie Noord-Holland heeft circa 110 kilometer boerenlandpaden in beheer.

B

GROND

3.1 INLEIDING: TRANSPARANTIE, MARKTCONFORMITEIT, RECHTMATIGHEID EN DUURZAAMHEID

Het provinciaal grondbeleid omvat verschillende instrumenten voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Algemene uitgangspunten van dit beleid zijn transparantie, marktconformiteit, rechtmatigheid en duurzaamheid. Transparantie betekent dat helder aangeven hoe de procedure is wanneer wij provinciale gronden verkopen of verpachten. Marktconformiteit betekent dat wij bij verwerving, verkoop en verpachting van gronden de marktprijs als uitgangspunt nemen. Deze wordt bepaald door een gecertificeerd taxateur. Afwijking van de marktprijs is uitzonderlijk; als dit aan de orde is motiveren wij dit zorgvuldig. Rechtmatigheid betekent dat wij altijd handelen volgens de geldende wet- en regelgeving. Ten slotte streven wij een duurzame inzet van de gronden en/of het beheer van deze gronden na. Vanuit deze kaders voeren wij een actief grondbeleid, ten behoeve van afronding van het NNN in 2027.

3.2 INSTRUMENTEN

Grondverwerving, kavelruil en bedrijfsverplaatsing

Wij voeren een actief grondbeleid. Dit houdt in dat wij gronden verwerven wanneer dit ondersteunend is aan de realisatie van onze beleidsdoelen. Soms betreft het gronden die binnen het NNN zijn gelegen; soms ruilgrond buiten het NNN, met het oogmerk deze te gebruiken voor kavelruil of bedrijfsverplaatsing. Onze uitvoeringsregelingen voor kavelruil en bedrijfsverplaatsing (binnen het NNN en binnen het Groene-Uitweggebied) kunnen een dergelijke ruiling ondersteunen. Wij houden de provinciale 'koopplicht' in stand. Dit houdt in dat wij garanderen gronden te verwerven die binnen het NNN zijn gelegen, wanneer deze ons tegen een marktconforme prijs worden aangeboden.

Zelfrealisatie: subsidie voor functieverandering en inrichting (SKNL-regeling)

Partijen die geen agrariër zijn kunnen nu geen beroep doen op de Subsidie Kwaliteitsimpuls natuur en landschap Noord-Holland, (SKNL-regeling, zie hoofdstuk 4), terwijl hier wel veel potentie kan liggen. In 2019 heeft een verkenning plaatsgevonden of het zinvol en nuttig is om een subsidieregeling (voor afwaardering bij functieverandering) tot stand te brengen voor niet-agrariërs, en of dat bijdraagt aan het realiseren van de NNN doelen. De uitkomst van de verkenning is dat een nieuwe subsidieregeling of een 'subsidie buiten uitvoeringsregeling' onvoldoende werkbaar zijn.

Volledige schadeloosstelling en onteigening

Verwerving van gronden vindt in beginsel plaats op basis van vrijwilligheid. Echter, verwerving tegen volledige schadeloosstelling of onteigening kan aan de orde zijn als sprake is van het realiseren van belangrijke delen van het NNN. Hierover vindt dan aparte besluitvorming plaats.

Ontpachting

In een aantal gevallen is het voor natuurdoelen van belang dat bestaande pachtverhoudingen beëindigd kunnen worden. Nu is het zo dat grondeigenaren niet over gaan tot ontpachten, omdat de kosten hiervoor te hoog liggen. Bij afkoop worden de financiële voordelen die de pachter geniet door het gebruik van de grond (agrarische productie, beheervergoeding, mestplaatsingsruimte, gemeenschappelijk landbouwbeleid - GLB - subsidies etc.) namelijk gekapitaliseerd in een eenmalige afkoopsom. Daarom wordt er gewerkt aan een Subsidieregeling grondaankoop en afkoop pacht; de verwachting is dat deze operationeel is eind 2019.

3.3 PROVINCIAAL GRONDBEZIT

De provincie bezit een aanzienlijk areaal grond in het landelijk gebied. Deze gronden kunnen worden ingezet voor het bereiken van provinciale doelen. Wij zijn voornemens om te onderzoeken welke mogelijkheden en voordelen er zijn voor het aanhouden en/of opbouwen van een strategische grondportefeuille. Dit kan de NNN-realiserings vereenvoudigen of versnellen, bijvoorbeeld door ze te benutten in ruilprocessen en bedrijfsverplaatsingen. Daarnaast zullen wij provinciale gronden binnen de NNN-begrenzing zo snel als mogelijk laten inrichten en beheren als NNN.

Gronden die wij in eigendom hebben en die een bijdrage kunnen leveren aan de NNN-realiserings beheren wij zorgvuldig, met oog voor de te behalen natuurdoelstellingen. In een aantal gevallen kan ervoor gekozen worden om de voormalige eigenaren de gronden, onder voorwaarden, nog te laten beheren, als een vorm van voortgezet gebruik tot aan het moment van inrichten. Dit laatste geeft eigenaren bijvoorbeeld ook de kans om hun bedrijvigheid af te bouwen.

3.4 VERKOOP VAN PROVINCIALE GRONDEN

Verkoop van provinciale gronden die niet langer een provinciaal doel dienen, gebeurt in beginsel door middel van een openbare verkoopprocedure. Dit zorgt ervoor dat een ieder, die geïnteresseerd is om het eigendom en beheer te verkrijgen, zijn/haar interesse kenbaar kan maken. Echter, in een aantal situaties vinden wij het gewenst om een uitzondering te maken op dit uitgangspunt.

Wanneer wij een dergelijke uitzondering maken, vermelden wij dit op de provinciale website, onder verwijzing naar (één van) onderstaande redenen:

1. indien redelijkerwijs slechts één beheerder het gewenste beheer kan uitvoeren. Dit kan het geval zijn wanneer de desbetreffende gronden voor derden ontoegankelijk zijn, of bij percelen tot maximaal 5 hectare die voor een groot deel zijn omgrensd door één beheerder;
2. indien onderhandse verkoop leidt tot een aantoonbare besparing op de inrichtings- en/of beheerkosten. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn indien de aankopende partij géén beroep doet op subsidie voor inrichting en/of beheer;
3. wanneer sprake is van uitruil van gronden gelegen binnen het NNN naar provinciale gronden buiten het NNN, vindt onderhandse verkoop plaats aan de ruilende grondeigenaar;
4. wanneer provinciale gronden worden ingebracht in een gebiedsproces, dit gebiedsproces openbaar is aangekondigd en grondeigenaren in en nabij het desbetreffende gebied zijn uitgenodigd aan het gebiedsproces deel te nemen, kan provinciale grond worden verkocht aan de grondeigenaren die zich voor dit gebiedsproces hebben gemeld;
5. wanneer er reeds privaatrechtelijke afspraken liggen tussen de provincie en de kopende partij.

4

BEHEER

4.1 VISIE OP BEHEER

Goed natuurbeheer draagt bij aan bescherming van flora en fauna en behoud van aantrekkelijke en gevarieerde landschappen. Afhankelijk van de natuurdoelen en maatschappelijke opgaven kan beheer variëren van zeer extensief, gericht op natuurlijke dynamiek, tot zeer intensief, met maatregelen zoals begrazing, beweiding, plaggen, kappen, hooien, maaien en bejaging. Ook indirect beheer, gericht op het tegengaan van ongewenste externe invloeden zoals water- of bodemverontreiniging, is van groot belang. Natuur kan worden bevorderd door de ruimte te geven aan natuurlijke dynamiek, maar ook door gericht beheer voor kwetsbare flora en fauna. Noord-Holland kent een groot aantal beheerders van natuur- en recreatiegebieden, landschap en cultuurhistorisch erfgoed: terreinbeherende organisaties, particuliere eigenaren, agrarische ondernemers, recreatieschappen, waterschappen en gemeenten. Wij verwachten van beheerders dat zij zorgen voor professioneel, samenhangend beheer, in samenwerking met elkaar en met andere partners. De doelen voor dit beheer worden door ons vastgesteld in dit Programma Natuurontwikkeling (zie het kaartmateriaal van het Natuurbeheerplan).

4.2 SUBSIDIERING VAN HET NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER

De financiering van het beheer beschouwen wij als een gedeelde verantwoordelijkheid van de overheid en de beheerders. Wij leveren hieraan een aanzienlijke bijdrage door onverkort vast te houden aan de systematiek en vergoedingen van het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Het SNL is een landelijk uniform stelsel, dat garandeert dat beheerders in alle provincies een vergelijkbare vergoeding krijgen voor hun werkzaamheden.⁴ Daarnaast is het SNL getoetst door de Europese Commissie, opdat subsidie voor natuurbeheer geen ongeoorloofde staatssteun oplevert.

Subsidie voor natuur- en landschapsbeheer wordt verstrekt via:

- de Uitvoeringsregeling Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland voor subsidiebeschikkingen die zijn afgegeven vóór 1 januari 2016;
- [de Uitvoeringsregeling Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland 2016-2021](#) (SVNL 2016-2021) voor subsidiebeschikkingen die zijn afgegeven vanaf 1 januari 2016.

Subsidieaanvragen worden getoetst aan deze uitvoeringsregelingen en aan bijzondere bepalingen die Gedeputeerde Staten kunnen opnemen in het besluit over de openstellingsperiode en de hoogte van de subsidieplafonds. Dit besluit wordt jaarlijks door Gedeputeerde Staten vastgesteld. De uitvoeringsregelingen, de periode van openstelling en de subsidieplafonds worden bekendgemaakt in het Provinciaal Blad en op de website van de provincie. Subsidie wordt verstrekt voor de duur van zes kalenderjaren, van 1 januari tot en met 31 december. Indien van toepassing kan de subsidie worden verhoogd met toeslagen, zoals:

- monitoring. Deze toeslag is beschikbaar voor het verzamelen van gegevens ten behoeve van de monitoring van natuurkwaliteit;
- openstellingsbijdrage. Dit is een bijdrage in de kosten die voortvloeien uit het onderhoud van voorzieningen en het toezicht dat nodig is in natuurgebieden;

⁴ Binnen de systematiek van het SNL wordt subsidie voor natuur- en landschapsbeheer uitsluitend verstrekt aan eigenaren of erfpachters van terreinen of hun collectieve vertegenwoordiger. Wanneer deze een derde persoon (bijvoorbeeld een pachter of loonwerker) vraagt het beheer uit te voeren, maken zij doorgaans afspraken over de wijze waarop dit beheer wordt uitgevoerd en de vergoeding die hiervoor verstrekt wordt. De provincie is geen partij in deze afspraken. Wij onderhouden een subsidierelatie met de ontvanger van de subsidie, waartoe ook verantwoording over de besteding van de subsidie behoort. Wanneer in dit hoofdstuk wordt gesproken over 'beheerder', wordt derhalve bedoeld: de ontvanger van de subsidie.

- beheer met schaapskuddes. Deze toeslag is beschikbaar voor het gebruik van één of meerdere door een herder geleide schaapskuddes;
- beheer van percelen die enkel varend kunnen worden bereikt ('vaarlandtoeslag'). De percelen waar deze toeslag beschikbaar wordt gesteld zijn aangeduid op de vaarlandtoeslagkaart.⁵)

De provincie verstrekt uitsluitend een beheersubsidie aan eigenaren of erfpachters van terreinen of hun collectieve vertegenwoordiger. Geen subsidie wordt verstrekt aan waterleidingbedrijven en publiekrechtelijke rechtspersonen (het Rijk, gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen zoals recreatieschappen), met uitzondering van Staatsbosbeheer. Ook verstrekt de provincie geen subsidie voor het beheer van de "grote wateren" Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer en het Markermeer; dit beheer is de verantwoordelijkheid van het Rijk.

4.3 CERTIFICERING EN GOEDE GESPREK

Natuur- en landschapsbeheer vereist betrokkenheid en deskundigheid. Alleen gecertificeerde beheerders komen in aanmerking voor een SNL-subsidie. Door afgifte van een certificaat verklaart de provincie dat een beheerder voldoet aan kwaliteitseisen voor de organisatie en administratie van beheer. De [Stichting Certificering SNL](#) verzorgt de certificering namens de provincies.

Samen met de beheerders hebben we een gedeeld belang in het behalen van de beoogde natuurkwaliteit. Met beheerders worden gesprekken gevoerd en veldbezoeken afgelegd, waarin het uitgevoerde beheer ter sprake komt. Vertrekpunt in de gesprekken zijn de gegevens die uit monitoring beschikbaar zijn. Doel is om de kwaliteit van de natuurgebieden verder te verbeteren. Met de agrarische collectieven vindt jaarlijks een voortgangsgesprek plaats aan de hand van voortgangsrapportages.

De SNL-subsidie wordt verleend voor het uitvoeren van adequaat natuurbeheer, conform de voorwaarden die zijn beschreven in de subsidiebeschikking. Het agrarisch natuurbeheer wordt gecontroleerd door de uitvoeringsorganisatie RVO.nl, die ook de betaalverzoeken van de collectieven beoordeelt. Wanneer daartoe aanleiding is kan [RVO.nl](#) kortingen opleggen, bijvoorbeeld indien niet wordt voldaan aan de voorwaarden. Dit kan de provincie ook doen voor de subsidies voor natuurbeheer.

4.4 NATUURBEHEERPLAN

Het Natuurbeheerplan, dat deel uitmaakt van dit Programma Natuurontwikkeling, bestaat uit drie kaarten: de beheertypenkaart, de ambitiekaart en de vaarlandtoeslagkaart en paragraaf 4.5 met tabel 4. Deze kaarten zijn van belang voor de subsidiering van het (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer en worden regelmatig geactualiseerd. In hoofdstuk 7 staat op welke wijze het kaartmateriaal digitaal te raadplegen is, zodat op detailniveau kan worden ingezoomd.

De *beheertypenkaart* geeft alle beheerwaardige natuur- en landschapswaarden weer. Elk beheertype kent een beschrijving van, onder andere, de kenmerkende natuur- en landschapswaarden en de eisen die aan het beheer worden gesteld.

Van beheerders – ook als zij geen subsidie ontvangen – wordt verwacht dat zij hun beheer richten op de instandhouding van de beheertypen. Per gebied is in beginsel maar één beheertype toegekend. Alleen agrarische beheertypen (hierna ook 'leefgebieden' genoemd) kunnen over elkaar liggen. Een beheerder kan uitsluitend voor subsidiëring van het toegekende beheertype in aanmerking komen. Indien subsidie wordt aangevraagd voor een beheertype dat niet op de beheertypenkaart staat, zal deze subsidieaanvraag worden geweigerd.

Voor sommige natuurgebieden bestaat de ambitie om het huidige gebruik of het beheer te veranderen. Dit is vastgelegd in de *ambitiekaart*. Verschillen tussen de beheertypenkaart en de ambitiekaart laten zien waar verbetering van de natuurkwaliteit gewenst is. De ambitiekaart vormt de basis voor de subsidies voor functieverandering of kwaliteitsimpulsen op grond van de Subsidie Kwaliteitsimpuls natuur en landschap Noord-Holland (SKNL-regeling). Op enig moment kan de ambitie, zoals vastgelegd in de ambitiekaart, zijn bereikt. Op terreinen waar het natuurdoel al is bereikt, is de ambitie om dit type te behouden zal het beheertype op de beheertypenkaart identiek zijn aan dat op de ambitiekaart.

Beheer van het natuurnetwerk nederland

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is een duurzaam beschermde en beheerde ecologische structuur. In respectievelijk de beheertypen- en ambitiekaart zijn de natuurdoelen opgenomen en is te zien of sprake is van een ambitie naar een ander natuurdoel. De toegekende beheer- en ambitietypen zijn in overeenstemming met het beheer dat nodig is om de doelstellingen van Natura 2000 en/of de Kaderrichtlijn Water te realiseren.

⁵ Op de vaarlandtoeslagkaart staat alleen vaarland met natuurtypen 'moerassen' (NO5), 'voedselarme venen en vochtige heiden' (NO6), 'vochtige schraalgraslanden' (N10), 'rijke graslanden en akkers' (N12) en 'vogelgraslanden' (N13).

Soms kent de beheertypenkaart binnen het NNN nog een agrarisch beheertype toe. In deze gebieden is sprake van overgangsbeheer naar het uiteindelijk beoogde natuurbeheer dat in de ambitiekaart is benoemd. Om deze ambitie te realiseren zal met ingang van het Programma Natuurontwikkeling 2022-2026 en Natuurbeheerplan 2022 niet langer agrarisch natuurbeheer binnen het NNN worden gesubsidieerd, met inachtneming van doorlopende subsidiecontracten. Als gevolg van motie 126, aangenomen door Provinciale Staten in november 2017, is een 'verkenningssjaar' gestart, waarin over deze motie overleggen met de terreinbeheerende organisaties, de agrarische collectieven en LTO-Noord gevoerd worden. Partijen zijn het erover eens dat het reguliere agrarisch natuurbeheer niet voldoende is om NNN-waardige kwaliteit te realiseren. Partijen hebben de ambitie om een overeenkomst te sluiten en in drie gebieden in pilotvorm aan de slag te gaan. Hierin is het doel NNN-kwaliteit te realiseren met agrariërs op eigen grond in het NNN en met agrariërs met pacht van voor 1977 (reguliere pacht). Hierbij werken we met bestaande en nieuwe instrumenten en de resultaten en ervaringen worden geëvalueerd. Hierover zal nog nadere besluitvorming nodig zijn.

In het verleden was het gebruikelijk dat terreinen die vóór 1 december 1977 waren verpacht en waarop sindsdien onafgebroken agrarisch natuurbeheer had plaatsgevonden, op de beheertypenkaart met een agrarisch beheertype werden aangeduid. Gedeputeerde Staten hebben op 24 april 2012 besloten dat dit 'automatisme' vervalt. Ecologische argumenten zijn voor ons doorslaggevend bij het bepalen van het beheertype en de ambitie; niet de eigendomssituatie of de (duur of inhoud van de) pachtovereenkomst.

Voor agrariërs op grond van een terreinbeheerder waar liberale pacht van kracht is, wordt geen nieuwe subsidie agrarisch natuurbeheer meer toegekend omdat uiterlijk vanaf 2022 de terreinbeheerder zelf de regie op het beheer op eigen terrein zal voeren en subsidie voor natuurbeheer kan aanvragen. Op de beheertypenkaart worden vanaf uiterlijk 2022 voor deze locaties N-typen toegekend.

Beheer van landschapselementen

Sinds 2018 stellen wij subsidie beschikbaar voor het beheer van een aantal landschapselementen: lanen, poelen en kleine historische wateren, historische tuinen, hoogstamfruitboomgaarden en fortterreinen. Dit past binnen de toegenomen aandacht voor landschapsbehoud en de betekenis van karakteristieke landschapselementen voor de biodiversiteit. De landschapselementen waarvoor subsidie kan worden aangevraagd zijn op de beheertypenkaart aangegeven. Voor tuinwallen is in 2019 een subsidieregeling opgesteld.

Beheer buiten het natuurnetwerk nederland: agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Buiten het NNN is het agrarisch natuur- en landschapsbeheer een belangrijk instrument voor het behoud van biodiversiteit, omdat het bijdraagt dat soorten ook in agrarisch gebied voedsel, bescherming, nest- en voortplantingsgelegenheid kunnen vinden. Bij agrarisch natuur- en landschapsbeheer worden beheermaatregelen ingepast in de agrarische bedrijfsvoering; de agrarische functie blijft leidend en de bestemming wordt niet aangepast. Het SNL onderscheidt vijf zogenoemde 'leefgebieden' voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Binnen de leefgebieden kan subsidie voor agrarisch natuurbeheer worden aangevraagd. Leefgebieden kunnen overlappen. Het gaat om de volgende leefgebieden (in de [viewer](#) kunnen de leefgebied-deelkaarten in detail bekeken worden):

Beschrijving van leefgebieden

Open grasland (deelkaart b). Dit leefgebied is kenmerkend voor Noord-Holland: open landschappen met veel vochtig en kruidenrijk gras, fijnmazige watergangen en enige opgaande begroeiing, zoals beplanting rond erven of bomenlanen. Een aantal weidevogelsoorten (zoals de grutto en tureluur) zoekt altijd de meest open en natte delen van het landschap en mijdt opgaande begroeiing. Andere soorten zijn tolerant voor (zoals scholekster, kievit en wulp) of juist gebaat bij (Noordse woelmuis) aanwezigheid van riet of opgaande begroeiing. Houtduif, torenvalk, roek, kramsvogel en spreeuw maken vooral gebruik van het leefgebied open grasland om voedsel te vinden en te schuilen. Voor een beschrijving van goed weidevogelbeheer: zie kader.

Goed weidevogelbeheer

Ondanks de terugval van de weidevogelpopulatie blijft Noord-Holland nog steeds één van de provincies met de hoogste weidevogeldichtheid. Landschappen met weidevogels hebben zowel een ecologische als cultuurhistorische waarde die bescherming blijft verdienen. De grutto is in 2015 zelfs door de Nederlanders gekozen tot 'nationale vogel' en staat symbool voor biodiversiteit in het landelijk gebied. In een aanzienlijk deel van het NNN en omliggend agrarisch gebied vindt weidevogelbeheer plaats, vaak met de inzet van veel vrijwilligers. Daar waar binnen het NNN gelegen 'reservaten' en aangrenzend agrarisch gebied in samenhang worden beheerd, het waterpeil wordt afgestemd op de weidevogels en predatie wordt tegengegaan, zijn er goede kansen voor een duurzame weidevogelpopulatie. Dit geldt ook voor optimaal beheerde agrarische gebieden. Van groot belang is het creëren van optimale omstandigheden voor foerageren, schuilen, nestgelegenheid en het opgroeien van kuikens. Voor de inrichting en het beheer betekent dit dat weidevogelgebieden een substantiële omvang en openheid moeten hebben, er voldoende nat biotoop en kruidenrijk grasland moet zijn, aangevuld met laat maaien en nestbescherming. Samenwerking en de inzet van vrijwilligers om beheerders/agrariërs te ondersteunen bij nestbescherming en/of monitoring, zijn onmisbaar. Overigens profiteert hier niet alleen de weidevogel van. Goede omstandigheden voor weidevogels betekent ook meer insecten, gezonder bodemleven, meer variatie in bloemen, grassen en kruiden en een mooi, vitaal en biodivers landschap.

Wij blijven ons inzetten om de kwaliteit van weidevogelgebieden te verbeteren (en stellen hiervoor [subsidie](#) beschikbaar), samenwerking (onder andere met de waterschappen) te bevorderen en pilots te ondersteunen (zoals de pilot 'kruidenrijk gras', 'plasdras').

- **Open akker** (deelkaart c). Dit leefgebied bestaat overwegend uit akkers waarop gewassen zoals granen, aardappels, suikerbieten of vollegrondsgroenten worden verbouwd, doorsneden met bermen, sloten en meer of minder opgaande begroeiing. Dit is het leefgebied van akkervogels die zich (in zekere mate) hebben aangepast aan de dynamiek van agrarische bedrijfsvoering. Sommige zien we alleen in de zomer in akkerbouwgebieden (trekvogels zoals de gele kwikstaart en grauwe kiekendief); andere verblijven jaarrond in Nederland (scholekster, patrijs, blauwe kiekendief, veldleeuwerik) of zijn typische wintergasten (gorzen, ruigpootbuizerd). Akkervogels profiteren van akkers met veel granen en zaden, die op hun beurt muizenpopulaties aantrekken, die weer voedsel verschaffen voor roofvogels.

Akkervogelbeheer

Noord-Holland is een belangrijke provincie voor weidevogels in kruidenrijk en laat gemaaide graslanden zoals grutto, tureluur, kievit, scholekster. Met het nieuwe stelsel voor collectief agrarisch natuurbeheer is ook meer aandacht gekomen voor akkervogels. Met agrarisch natuurbeheer in de leefgebieden open akker en droge dooradering worden de kansen vergroot voor doelsoorten zoals patrijs, gele kwikstaart, veldleeuwerik, kneu, geelgors, kiekendief en velduil. De maatregelen bestaan uit akkerranden; vogelakkers met strokenteelt waar vogels foerageren en broeden en wintervoedselakkers om het voedselaanbod voor overwinterende akkervogels te vergroten.

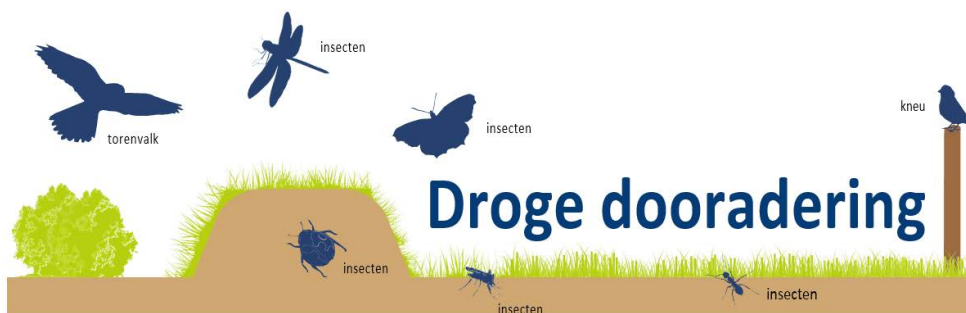
Texel is met het gevarieerde landschap een aantrekkelijk gebied voor akkervogels. Ook Noord-Holland Noord heeft veel potentie; hier in inmiddels 400 hectare onder beheer. Bij monitoring zijn meer dan 90 verschillende soorten aangetroffen. In de Haarlemmermeer en het Gooi worden percelen door akkerbouwers geschikt gemaakt voor akkervogels. Onderzoek van de Vlinderstichting op Texel en Wieringen heeft aangetoond dat vogelakkers ook een belangrijke impuls zijn voor o.a. bijen, hommels en vlinders.

Met de vier agrarische collectieven in Noord-Holland en met Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels is een project van start gegaan om het akkervogelbeheer verder te ontwikkelen. Doel is om het beheer uit te breiden en verder te verbeteren, o.a. door meer voorwerk te doen naar kansrijke locaties, naar de synergie van verschillende maatregelen, naar zaaimengsels, naar de gewassen van vogelakkers, naar maaibeheer. Er is ambitie om ook in gebieden zoals de Beemster aan de slag te gaan en agrariërs intensief te begeleiden bij agrarisch beheer voor akkervogels.

- **Natte dooradering** (deelkaart d). (deelkaart d). Dit leefgebied bestaat uit natte elementen binnen het agrarisch cultuurlandschap: sloten, poelen, beken, moerasjes en plasdraspercelen. Natte dooradering houdt echter niet op bij de waterlijn. Ook de oeverlanden, bermen en plasdraszone horen bij dit leefgebied. De geleidelijke overgang van nat naar droog zorgt voor een paaiplaats, foerageergebied of landhabitat voor de verschillende soorten die hier voorkomen.

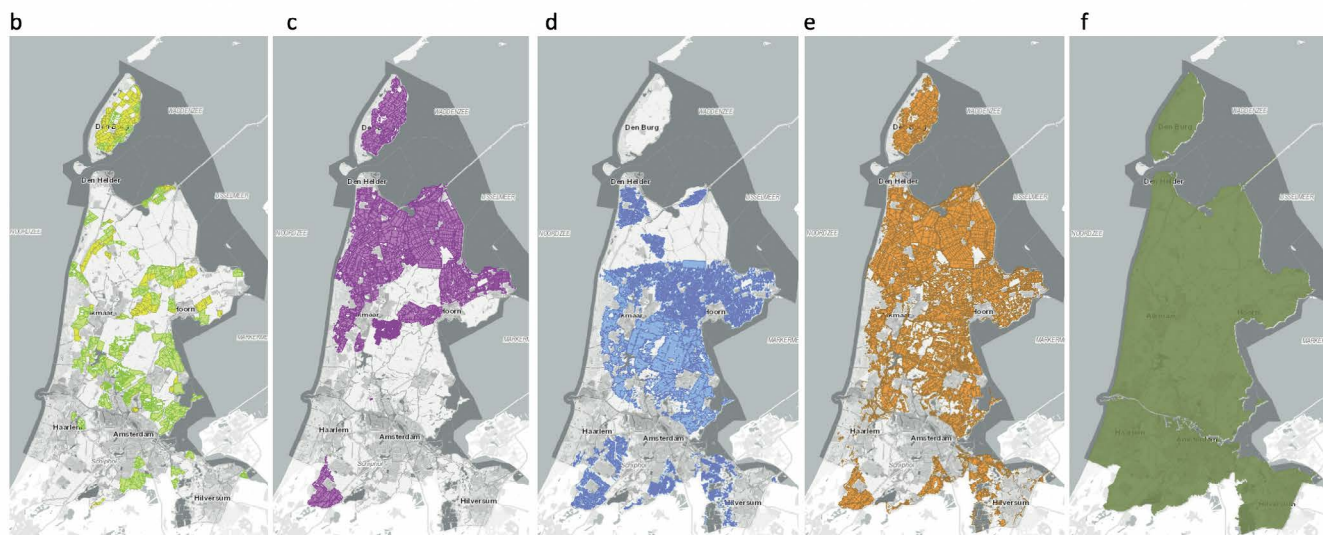

- **Droge dooradering** (deelkaart e). Dit leefgebied is een half-open tot besloten landschap met aan elkaar grenzende (klein-schalige) akkers, graslanden, laanbeplanting, singels, hout- en tuinwallen, heggen en hagen, struweelranden, dijken en slaperdijken, bermen van wegen en paden, steilrandjes en ruigtezomen. In de herfst, winter en het vroege voorjaar zijn stoppelvelden (akkers) aanwezig. Het leefgebied herbergt soorten die er foerageren, maar ook broedvogels die er broeden maar buiten het leefgebied foerageren. Andere soorten gebruiken de droge dooradering ter oriëntatie in het landschap.

- **Categorie water (agrarisch waterbeheer)** (deelkaart f). Het agrarisch waterbeheer is gericht op het bereiken van een goede toestand van al het water conform de Kaderrichtlijn Water en het realiseren van een robuust, duurzaam en klimaatbestendig watersysteem. Verschillende maatregelen zijn hierbij behulpzaam, zoals het beschikbaar stellen van agrarische gronden voor waterberging bij veel neerslag en het vasthouden van water bij droogte en het verbeteren van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit door groene zuivering (minder belasting met verontreinigende stoffen vanuit de agrarische sector) en duurzaam oever-, sloot- en bodembeheer (minder af- en uitspoeling van nutriënten en bestrijdingsmiddelen). Inmiddels is in Noord-Holland geïnvesteerd in de aanleg van natuurvriendelijke oevers en met het agrarisch waterbeheer is het beheer van NVO's in agrarisch gebied goed georganiseerd. Het budget voor agrarisch waterbeheer (een combinatie van EU-financiering en bijdragen van de waterschappen) is vrijwel volledig benut.

Waterbeheer

4.5 BEOORDELING GEBIEDSAANVRAGEN VAN AGRARISCHE COLLECTIEVEN

Op grond van artikel 3.4 van de SVNL 2016-2021 moet de subsidieaanvraag (de 'gebiedsaanvraag') van het gecertificeerde agrarisch collectief voldoen aan de beoordelingscriteria zoals die in deze paragraaf zijn opgenomen, inclusief de daarbij aangeduide kaarten. In onze opdracht toetst RVO.nl de gebiedsaanvragen van agrarische collectieven aan conformiteit met Europese regelgeving. Hierbij let RVO.nl op:

- de begrensde leefgebieden (open grasland, open akkerland, natte dooradering, droge dooradering en categorie water), weergegeven op de kaarten in de bijlage;
- onderstaande tabel 4, die aangeeft welke beheerfuncties en daarmee samenhangende beheermaatregelen opgenomen kunnen worden in de gebiedsaanvraag.

Tabel 4 | Beoordeling gebiedsaanvragen van agrarische collectieven

Leefgebied	Beheerfuncties
Open Grasland	• Optimaliseren broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12) • Creëren nat biotoop (F01.15)
Open Akker	• Creëren foerageergebied (F01.11) • Optimaliseren voortplantingsmogelijkheden (F01.13)
Leefgebied natte dooradering	• Optimaliseren broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12) • Verschralen (F01.14)
Leefgebied droge dooradering	• Optimaliseren broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)
Categorie water (agrarisch waterbeheer)	• Waterberging (F02.11) • Verbeteren waterkwaliteit (F02.12) • Vernatting (F02.13) • Water vasthouden (F02.14)

4.6 BEHEER DOOR RECREATIESCHAPPEN

De recreatiegebieden in onze provincie vormen een groene buffer tussen stedelijke gebieden en bieden ontspanningsmogelijkheden voor bewoners en bezoekers. Van deze mogelijkheden wordt volop gebruik gemaakt; het aantal bezoekers van recreatiegebieden stijgt nog altijd, en de verwachting is dat deze stijging doorzet. Wij participeren, samen met gemeenten, in het bestuur van vijf recreatieschappen: Spaarnwoude, Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Twiske-Waterland, Groengebied Amstelland en Plassenschap Loosdrecht. Aan het beheer en de ontwikkeling van deze gebieden dragen wij financieel bij. Dit gebeurt echter niet via het SNL, maar via separate bijdragen aan de recreatieschappen.

De recreatiegebieden zijn ongeveer 30 jaar geleden aangelegd, op basis van de recreatiebehoeften van toen. Deze behoeften zijn sindsdien soms veranderd, hetgeen gevolgen kan hebben voor de inrichting en het beheer. Deze blik op de toekomst, in combinatie met de toenemende beheerkosten en de bestuurlijke drukte die deelname aan vijf gemeenschappelijke regelingen met zich meebrengt, dwingt ons kritisch te kijken naar onze rol en positie in de recreatieschappen. In de afgelopen tien jaar is veel aandacht geweest voor een aantal voortdurende knelpunten in het bestuursmodel van de recreatieschappen. Wij willen deze knelpunten oplossen door scheiding van de beleidsvormings- en beheertaken die nu beide door Recreatie Noord-Holland N.V. worden uitgevoerd. Uitgangspunt hierbij is een blijvende betrokkenheid van de provincie bij de werkzaamheden van de recreatieschappen.

OVERZICHT VAN ALLE PROJECTEN

Projecten in het groen bevinden zich in de volgende fasen:

- Categorie 1: Onbenoemd. Dit zijn nog niet benoemde projecten in de niet gerealiseerde NNN en nog niet belegt bij een projectleider of een gebiedsproces.
- Categorie 2: Verkenning. Van deze projecten is een beginnende scope helder. Waar ligt het project, wat is de omvang en welke doelen worden er beoogd.
- Categorie 3: Studiefase. In deze fase wordt de scope duidelijk afgegrensd en aan het einde van de fase gaan de projecten van de beleidskant naar de uitvoeringskant. Vanaf deze fase worden projecten opgenomen in het PNO
- Categorie 4: Uitvoeringsprojecten. Hier kun je buiten de voortgang fysiek volgen.
- Nazorgfase: Dit is de onderhoudsperiode en administratieve afhandeling van de uitgevoerde projecten.
- Gerealiseerd: De ambitie is gerealiseerd en wordt beheerd.

De Zanderij – Castricum (foto: PWN)

Onderstaande tabel omvat de projecten die niet meer opgenomen zijn in het PNO 2020-2024. Dit kan zijn omdat een project gerealiseerd is, maar ook omdat de verantwoording op een ander niveau als het PNO is geregeld of dat projecten zijn samengevoegd.

Tabel 5 | Gerealiseerde projecten in 2018

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Trekker
AGV35	Monitoring Natuurbrug Laarderhoogt (natuur)	Doel was het vaststellen van het functioneren voor de doelsoorten, inzicht verkrijgen in de effecten van het recreatief medegebruik op het gebruik van de natuurbrug door de fauna en advies over inrichting en beheer om gebruik door de doelsoorten te optimaliseren.	Provincie Noord-Holland
AGV40	Groene Uitweg: Stelling van A-Nieuwe Hollandse Waterlinie (cultuur)	Projecten met als doel het behoud van en stimulering van het bezoek aan en het gebruik van het waardevolle cultureel erfgoed Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie. Dit project draagt niet bij aan het NNN en wordt niet gefinancierd uit de Reserve Groen. Project wordt ergens anders verantwoord.	Provincie Noord-Holland
AGV55	Natuurcompensatie Landgoed Terra Nova	Stichting Landgoed Terra Nova heeft een bestaande buitenplaats ontwikkelt. Ter compensatie zijn verscheidene maatregelen getroffen, waaronder 674 m ² NNN en mitigerende maatregelen zoals het aanleggen van vleermuisvriendelijke verlichting.	Stichting Landgoed Terra Nova Loenen aan de Vecht
AGV56	Natuurcompensatie Scouting Laren	De natuurcompensatie is gerealiseerd. Het bestemmingsplan is aangepast en heeft op de locatie de bestemming natuur gekregen.	Gemeente Laren
AGV57	GU: Stelling van A'dam, Fort Abcoude en omgeving	Verbetering van de omgevingskwaliteit en de recreatieve ontsluiting van Fort Abcoude. Dit project draagt niet bij aan het NNN en wordt niet gefinancierd uit de Reserve Groen. Project wordt ergens anders verantwoord.	Provincie Noord-Holland
GV27	Vuntus (natuur en water)	De Vuntus, het natuurgebied in de Oostelijke Vecht plassen ten noorden van Oud Loosdrecht, heeft een kwaliteitsimpuls gekregen. De provincie investeerde in waterkwaliteit (verdroging) en natuur (inrichting 140 ha).	Natuurmonumenten
GV65	GU: Fiets- en wandelverbindingen Horstermeerpolder	Dit project is onderdeel van GV19 (Horstermeerpolder) geworden	Provincie Noord-Holland
GV69	GU: Verder met de Vesting Muiden	Herstel en verbetering Vesting Muiden en de zuidelijke schootsvelden, verleggen Mariahoeveweg en agrarisch beheer Schootsvelden. Dit project draagt niet bij aan het NNN en wordt niet gefinancierd uit de Reserve Groen. Project wordt ergens anders verantwoord.	Regio Gooi en Vechtstreek
KL04	Natuurbrug Zeepoort (natuurverbinding)	De natuur van het Nationaal Park en de Amsterdamse Waterleidingduinen is versterkt door de aanleg van drie natuurbruggen. Gezamenlijk verbinden zij meer dan 7.000 hectare natuurgebied. De natuurbrug Zeepoort in de gemeente Bloemendaal is onderdeel van deze natuurverbinding en nu aan de beheerder overgedragen	Provincie Noord-Holland
KL19	Natuurcompensatie Fietspad Castricum Akersloot	De gemeente Castricum heeft een fietspad aangelegd in een weidevogelleefgebied tussen Castricum en Akersloot. Omdat de aanleg tot verstoring van de weidevogels leidt heeft de gemeente 7,7 ha natuur aangelegd ter compensatie.	Gemeente Castricum
KL38	Waterrijk en Zanderij Castricum (natuur)	Bij project Waterrijk aan de binnenduinrand bij Egmond Binnen heeft PWN 2,5 ha NNN ingericht, zodat de omliggende NNN-terreinen een eenheid worden. Zanderij Castricum ligt aan de binnenduinrand bij Castricum. Hier heeft PWN 5,5 ha NNN ingericht.	PWN
LH08	Dijkversterking Hoorn-Amsterdam	In het vorige PNO is een bedrag van € 0,5 miljoen geraamd voor groene maatregelen bij het project Markermeerdijken. Het bedrag uit de groene reserve (€ 0,5 miljoen) is overgeheveld naar het project Markermeerdijken, zodat vanuit dit project ook verantwoording zal worden afgelegd over de op natuur gerichte maatregelen die gerealiseerd worden.	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (studie)
NHN04	Natuurcompensatie Westfriisiaweg	Bij de aanleg van de Westfriisiaweg (N23) zijn een weidevogelleefgebied en een aantal natuurverbindingen doorkruist. Compensatie heeft plaatsgevonden door bij de A7 bij Hoorn natuurvriendelijke oevers en een ecologische stapsteen te realiseren.	Provincie Noord-Holland
NHN22	Natuurcompensatie Bedrijventerrein Kolksluis te 't Zand	Bedrijventerrein Kolksluis breidt uit. Natuurcompensatie t.b.v. 3,5 ha weidevogel-leefgebied is geworden: aanleg 3,5 ha waterberging en 2 ha inrichting compensatiegrond.	Gemeente Schagen
PNH19	Subsidie versnipperde natuurterreinen	Op het ter beschikking gestelde budget van € 50.000,-/jaar zijn in 2017/2018 geen aanvragen om subsidie ingediend. Het onderdeel Versnipperde natuurterreinen, §5 van de uitvoeringsregeling Groen Noord-Holland, is mede daarom vervallen.	Provincie Noord-Holland

Lopende programma's en projecten, uitgesplitst per regio

In het werk van de provincie staat de regio steeds meer centraal. Samen met gemeenten, waterschappen, ondernemers en andere externe partners benoemen we de opgaven in de regio. En we maken afspraken over samenwerking en uitvoering. Regionaal werken sluit aan bij de koers van de Omgevingsvisie en past in de geest van de Omgevingswet. Wij werken met [7 regio's](#) in de Provincie Noord-Holland en op basis van deze regioindeling zijn de lopende programma's en projecten verdeeld in de tabellen in deze paragraaf.

Tabel 6 | Lopende programma's en projecten, uitgesplitst per regio**Regio Kop van Noord-Holland**

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
NHN01	Waalenburg (natuur)	Waalenburg is een belangrijk weidevogelgebied op Texel. Hier wordt een aaneengesloten natuurgebied van 490 ha gerealiseerd, waarmee wordt bijgedragen aan het NNN.	Nazorg	Provincie Noord-Holland
NHN06	De Bol (natuur)	In het oosten van Texel ligt natuurgebied De Bol. Natuurmonumenten heeft het project afgerond.	Nazorg	Natuurmonumenten
NHN14	Huisduinerpolder (natuur)	De Huisduinerpolder is een drassige polder, grenzend aan de fortgracht van Fort Erprins in Den Helder. De polder maakt deel uit van het NNN. De provincie wil de brakke natuur in dit gebied versterken.	Studie	Provincie Noord-Holland
NHN15	Schagen Kolhorn (natuur)	Langs de verbinding Schagen-Kolhorn liggen een aantal restant NNN opgaven. Hier wordt een aantal stapstenen gerealiseerd, die begrensd worden als NNN.	Studie	Provincie Noord-Holland
NHN16	Boskerpark (natuur)	Tussen Callantsoog en Groote Keeten wordt het Boskerpark ontwikkeld. Naast een complex voor verblijfrecreatie zal 19 hectare natuur worden aangelegd.	Plan	Provincie Noord-Holland
NHN17	Zandpolder (natuur)	Tussen Callantsoog en Groote Keeten ligt de Zandpolder. Aanvullend op de reeds ontwikkelde natuur zal hier nog circa 30 ha. natuur worden aangelegd.	Studie	Provincie Noord-Holland
NHN18	Uitlandsche Polder (natuur)	Ten noorden van het natuurgebied het Zwanenwater ligt de Uitlandsche polder. Van de natuuropgave in deze polder heeft Natuurmonumenten al een groot deel gerealiseerd. Aansluitend daarop zal nog circa 38 ha natuur worden ontwikkeld.	Studie	Natuurmonumenten
NHN23	Polder Waard Nieuwland (natuur/recreatie)	Aan de Polder Waard Nieuwland (480 ha) wordt een ecologische en recreatieve impuls gegeven. Er wordt 23 ha natuur aangelegd gecombineerd met de opvang van water.	Uitvoering	Provincie Noord-Holland
NHN28	Fietspad Wierdijk (recreatie)	Het fietspad 'Wierdijk' onderdeel van het project 'Het Wier van Wieringen'. Dit project beoogt door het herstellen, herontwikkeling en ontsluiten van een aantal iconen (Wierdijk, Wierschuur, Zuiderzeeket) de verhalen over 'Het Wier van Wieringen' beleefbaar te maken.	Plan	Provincie Noord-Holland
NHN30	Waalenburg fase 2 ev.	In een aantal jaren zal het peil opgezet worden naar het niveau dat uiteindelijk nodig is om de ambitie aan natuur te realiseren.	Uitvoering	Provincie Noord-Holland

Regio Alkmaar en omgeving

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
KL07	Waalenburg (natuur)	Het recreatiegebied Geestmerambacht ten noorden van Alkmaar wordt uitgebreid. Er worden nieuwe fiets- en wandelpaden aangelegd en er komt een nieuwe vaarverbinding ten noorden van Sint Pancras. Ook wordt een natuurpark van 24 ha aangelegd.	Uitvoering	Recreatieschap Geestmerambacht
KL14	De Bol (natuur)	In de binnenduinrand van Egmond wordt natuur gerealiseerd. Hiermee wordt het NNN versterkt. Er is al 27 hectare ingericht; er zal nog ca. 14 hectare gerealiseerd worden.	Plan	Provincie Noord-Holland
KL16	Huisduinerpolder (natuur)	De Weidse Polders (NNN) is al voor een groot deel verworven en (deels) ingericht. De provincie onderzoekt hoe de resterende opgave gerealiseerd kan worden.	Studie	Provincie Noord-Holland
KL17	Schagen Kolhorn (natuur)	Vlak achter de Hondsbossche Zeewering ligt de Harger- en Pettemerpolder (Natura 2000). Hier wordt omzetting van landbouw naar natuur bevorderd en worden afspraken gemaakt over natuurontwikkeling en natuurbeheer.	Nazorg	Provincie Noord-Holland
KL26	Boskerpark (natuur)	De Nieuwe Strandwal is een gebiedsontwikkelingsproject tussen Heiloo en Castricum. Doel van het deelprogramma Groen is de Uitvoering van projecten op het gebied van natuur, water, landschap en recreatie. De provincie zet zich hierbij in voor de natuur- en waterprojecten.	Studie	Provincie Noord-Holland

Regio West-Friesland

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
NHN26	Koopmanspolder (natuur)	De inrichting is in 2016 gerealiseerd. Na de inrichting zijn er afspraken over beheer gemaakt met de Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer West-Friesland. Tevens wordt de Koopmanspolder als Landlab gebruikt. Diverse proeven worden gedaan met waterpeilen e.d.	Nazorg	Provincie Noord-Holland, RWS en HHNK

Regio Zuid-Kennemerland

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
KL22	Houtrak (natuur en recreatie)	De gemeente Haarlemmermeer wil in de Houtrakpolder natuur en recreatieve voorzieningen realiseren, waarbij rekening wordt gehouden met andere gebiedsontwikkelingen, zoals de Visie Noordzeekanaalgebied 2040.	Uitvoering	Gemeente Haarlemmermeer en SBB

Regio Zaanstreek-Waterland

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
LH07	Verbrakking Westzaan (natuur)	Dit project kent twee potentiële aanvoervarianten van brak water: 1. Verbrakking van de hele polder Westzaan via een sluis nabij gemaal Overtoom 2. Verbrakking van het Guisveld/Euverenweggebied via een parallel aanvoerkanaal in de Nauernasche Vaart. Daar komt een derde variant bij met verplaatsing van functies, zoals aangekondigd in onze notitie 'richtinggevende uitspraken' bodemdaling. Met deze drie varianten gaan we in gesprek met inwoners en grondeigenaren, in een gebiedsproces. Van een voorlopig voorkeurscenario is geen sprake.	Studie	Provincie Noord-Holland
LH23	Natuurvriendelijke oevers IJperveld (natuur)	In het IJperveld wordt ruim 8 km natuurvriendelijke oevers gerealiseerd die de natuurwaarden in en langs het water vergroten, de waterkwaliteit verbeteren en het afkalven van percelen stoppen.	Uitvoering	Landschap Noord-Holland
LH25	Ontsnippering Bereikbaarheid Waterland	Het project richt zich vooral op het verbeteren van de doorstroming van het verkeer, maar waar mogelijk wordt ook de ecologische ontsnippering meegenomen.	Studie	Provincie Noord-Holland
LH26	Natuurverbindingen corridor Amsterdam - Hoorn	Realiseren van natuurverbindingen Kalverpolder-Oostzanerveld en Jisperveld - Oostzanerveld	Studie	Provincie Noord-Holland

Regio Noord-Holland Zuid

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
KL27	PARK21 (recreatie en water)	De gemeente Haarlemmermeer legt de komende 15 tot 20 jaar Park 21 aan (1000 ha). Het project dient meerdere doelen: verbetering waterkwaliteit en duurzaamheid, landschap, recreatie, landbouw.	Plan	Gemeente Haarlemmermeer
KL30	Groene AS Bovenlanden (natuur)	Aankoop en inrichting van 14,6 ha 'stepping stones', verdeeld over 7 projecten.	Plan	Stichting Bovenlanden Aalsmeer
KL32	Groene AS door Aalsmeer (natuur)	Uitvoering Uitvoeringsprogramma Groene AS Aalsmeer: aankoop, inrichting van bovenlandjes, aanleg van natuurvriendelijke oevers, faunapassages.	Plan	Gemeente Aalsmeer

Regio Gooi- en Vechtstreek

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
AGV45	Programmacoördinatie	Coördinatie van het gehele programma Groene Uitweg.	n.v.t.	Provincie Noord-Holland
GV04	GU: Naarden buiten de Vesting (natuur en recreatie)	Afronding projecten wandelpad, herstel en behoud schootsvelden, Gooimeertak en Agrarische structuurversterking.	Uitvoering	Regio Gooi en Vechtstreek
GV06	Natuurverbinding Laarderhoogt (natuur)	De ecologische toelopen (m.n. aan zuidkant van A1) van de Natuurbrug Laarderhoogt worden ingericht. Bij de inrichting wordt bosterrein omgevormd naar open landschap met heide, open zand, poelen en schraalgrasland. Hiervoor is een gebiedsproces opgestart.	Uitvoering	Goois Natuurreservaat
GV08	Fietspad over de Gaasp (recreatie)	Aanleg van een fietsbrug langs de A9 over de Gaasp. De fietsbrug over de Gaasp zal de Gaasperplas en het Diemberbos verbinden en is ook toegankelijk voor wandelaars. Hiermee wordt ook de verbinding tussen IJburg en Amsterdam- Zuidoost verbeterd.	Nazorg	GGA (uitvoering door RWS)
GV10	Holendrechtterpolder (natuur)	Het project is gerealiseerd in 2017. Dit is gemeld in het PMG 2018-2022. Er blijken nog een aantal kleine aanpassingen uitgevoerd te moeten worden en dit loopt nog verder.	Nazorgfase	Provincie Noord-Holland
GV11	NNN schil Naardermeer (natuur)	In de randzone van het Naardermeer wordt 103 hectare ingericht om natuurwaarden in en rond het Naardermeer te versterken en het natuurgebied te verbinden met de Vecht.	Plan	Provincie Noord-Holland
GV12	Studieprojecten Diemersched (natuur)	Langs het IJmeer tussen Diemen en Muiden wordt het natuurgebied 'Baai van Ballast' gerealiseerd. Het natuurgebied wordt onderdeel van de Waterlandtak, een natuurverbinding tussen het Naardermeer en het IJmeer/Diemberbos. De Gemeenschapspolder wordt als NNN ingericht	Plan	Provincie Noord-Holland

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
GV13	GU: Agrarische structuurverbetering en boerderijverplaatsingen (natuur, agrarische structuurverbetering)	In het agrarisch kerngebied van de noordelijke Vechtstreek vindt een grootschalige kavelruil plaats om zowel de agrarische structuur te verbeteren, als de natuur bij het Naardermeer te versterken.	Uitvoering	Provincie Noord-Holland
GV14	Diemberbos fase 2 (natuur en recreatie)	Met de Uitvoering van het investeringsplan Diemberbos fase 2 wordt de recreatieve toegang vanuit Amsterdam naar het landelijk gebied vergroot met nieuwe fietspaden en landschappelijke maatregelen. Daarnaast wordt het Diemberbos gekoppeld aan het NNN.	Uitvoering	Stuurgroep Diemberbos (PNH)
GV16	Verwerving en inrichting 't Hol (natuur)	In 't Hol, een bestaand natuurgebied in de Oostelijke Vechtplassen, worden de laatste agrarische percelen verworven en ingericht voor de natuur.	Plan	Provincie Noord-Holland
GV19	Horstermeerpolder (natuur)	Voor de Horstermeerpolder wordt een plan gemaakt met natuurontwikkeling als doel	Plan	Provincie Noord-Holland
GV24	NNN De Kampen (natuur)	De Kampen is een polder, gelegen ten zuidoosten van de A27 bij Blaricum. In dit gebied wil de provincie 98 hectare natuur realiseren in de vorm van weidevogelgrasland.	Uitvoering	Provincie Noord-Holland
GV29	Verbinding Hoorneboeg (natuur)	De natuurverbinding en toelopen aan weerszijden van de Natuurbrug Zwaluwenberg worden opnieuw ingericht, waarbij bos wordt omgevormd naar een open landschap met heide, open zand, schraalgrasland en poelen.	Plan	Goois Natuurreservaat
GV30	Natuurboog (natuur)	Aanleg van ecologische verbindingen in de zone tussen het Diemberbos en de Holendrechtse polder.	Uitvoering	Gemeente Amsterdam
GV32	GU: Rondje Naardermeer (recreatie/natuur)	Het project bestaat uit de ontsnippering van de spoorlijn Hilversum -Weesp m.b.v. van een tunnel voor fietsers, wandelaars en fauna en de aanleg van nog een aantal passages onder de spoorlijn door.	Uitvoering	Provincie Noord-Holland
GV34	GU: Faunapassages N201 (natuur)	De provincie wil onder de N201 meerdere faunapassages aanleggen, zodat de otter en andere dieren zich veilig van de Kortenhoeftse Plassen naar natuurgebied de Wijde Blik kunnen verplaatsen.	Plan	Provincie Noord-Holland
GV36	Natuurontwikkeling Huydecoopersweg (natuur/waterberging/recreatie)	Na afronding van de (water)bodemsaneringen in het kader van Plan Anna's Hoeve wordt een gebied nabij de A27 in Hilversum ingericht als permanente oplossing voor waterberging van extreme waterhoeveelheden binnen het stedelijk watersysteem.	Plan	AGV/Waternet
GV39	GU: Fiets-, wandel- en ruiterpaden (recreatie)	Het programma fiets-, wandel- en ruiterpaden bestaat uit 8 wandelpaden, 8 fietspaden, 5 ruiterpaden, 2 recreatieve voorzieningen en routebebording.	Uitvoering	Diverse gemeenten
GV42	GU: Gebiedscoördinatie en projecten (landbouw)	De gebiedscoördinator begeleidt, informeert en ondersteunt agrarische ondernemers bij hun initiatieven in het kader van de Uitvoeringsregeling voor de agrarische sector Groene Uitweg.	Uitvoering	Agrarische Natuur en Landschapsvereniging Vechtvallei
GV48	De Groene Schakel (natuur)	Ecologische en recreatieve herinrichting van de gebieden Anna's Hoeve en Monnikenberg, alsmede de inpassing van de infrastructuur door middel van grondwallen en schermen.	Uitvoering	Provincie Noord-Holland
GV53	Ontsnippering 't Gooi (ecologische verbindingen)	Aanleg van 5 ecologische verbindingen en faunapassages op diverse plaatsen in 't Gooi.	Plan	Provincie Noord-Holland
GV54	Natuurontwikkeling Dassenveld (natuur)	Ontpachting en inrichting t.b.v. natuur van 8 ha gras en bouwland, nabij een natuurverbinding, onderdeel van de NNN.	Uitvoering	Provincie Noord-Holland
GV57	GU: Binnendoorvaarverbinding (recreatie)	Aanleg van een nieuwe vaarverbinding tussen de Naardertrekvaart en het Gooimeer.	Plan	Provincie Noord-Holland
GV58	GU: Naardertrekvaart (recreatie)	Capaciteitsvergroting van de Naardertrekvaart is noodzakelijk tussen de voorgenomen aantakking van de aan te leggen Binnendoorvaarverbinding en Naarden Vesting.	Plan	Regio Gooi en Vecht, Gooise Meren
GV59	GU: Passantenhaven (recreatie)	De bestaande havenkom grenzend aan Naarden Vesting wordt vergroot om een aantal aanlegplaatsen voor passanten te realiseren. Ook worden bijpassende voorzieningen aangelegd.	Plan	Regio Gooi en Vecht, Gooise Meren
GV62	NNN Waterlandtak-Oost (natuur)	Uitvoering van 42 hectare natuur.	Studie	Provincie Noord-Holland
GV63	Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen (natuur/recreatie)	Uitvoeringsprogramma van het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen. Het bevat alle projecten die bijdragen aan de drie sporen: (1) ontwikkelen vrije tijdslandschap, (2) versterken ecologische waarden en (3) transitie van de recreatiesector.	Divers	Provincie Noord-Holland

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Fase	Trekker
GV64	GU: Duurzaam beheer Diemer Bos (beheer)	Maatregelen om het beheer van het Diemberbos op termijn structureel geregeld te hebben	Uitvoering	SBB
GV66	GU: Gaasperplas Centraal (recreatie)	Versterking infrastructuur van en naar de fietsroutes rond de Gaasperplas, als versterking van de OostWestverbindingen tussen de Amstel- en Diemerscheg.	Plan	Groengebied Amstelland

Tabel 7 | Natuurcompensatie (zie paragraaf 2.3.1)

Project nr.	Projectnaam	Omschrijving	Trekker
GV26	Natuurcompensatie A1-A6-A9	RWS verbreedt de komende jaren de snelwegen, hierdoor wordt 62,2 ha NNN en 111 ha weidevogelleefgebied aangetast. Als compensatie wordt 113,2 ha nieuwe natuur gerealiseerd en 22 ha kwaliteitsverbetering binnen bestaande NNN gerealiseerd. T.b.v. de 111 ha weidevogelleefgebied wordt 1,3 miljoen euro beschikbaar gesteld voor beheermaatregelen in het gebied.	Rijkswaterstaat
KL01	Natuurcompensatie Gasopslag Bergermeer	Het bedrijf Taqa Energy legt ondergrondse gasopslag aan onder de Bergermeer. Omdat dit leidt tot 30 ha natuurschade, moet TAQA 30 ha natuur compenseren. Het gaat om een blijvend nieuw natuurgebied voor weidevogels.	TAQA
LH21	Natuurcompensatie Waterrijk Oosthuizen	Voor de bouw van de woonwijk Waterrijk bij Oosthuizen wordt weidevogelleefgebied aangetast. Als natuurcompensatie zal het NAM terrein worden ingericht als weidevogelleefgebied.	Gemeente Zeevang
NHN25	Natuurcompensatie Windpark Wieringermeer	Windkracht Wieringermeer legt een windmolenpark aan in polder Wieringermeer, waarbij 1,9 ha bos verdwijnt en 1,4 ha bos wordt gekapt. Als compensatie voor het bos dat verdwijnt, zal Nuon een perceel van 3,9 ha aansluitend op het Robbenoordbos aankopen en inrichten als natuur. De 1,4 ha die gekapt wordt, wordt opnieuw ingericht.	Nuon Windpark Wieringermeer BV

Tabel 8 | Provinciale subsidieregelingen groenprojecten

Subsidie Nr.	Naam Subsidie	Doel subsidie
PNH02	UVR Groen Subsidie TOP	Betere benutting van het landelijk gebied door recreanten door middel van het verbeteren van de bereikbaarheid, de toegankelijkheid en bekendheid van routes door het aanleggen van opstappunten.
PNH03	UVR Groen Subsidie uitbreiding Wandelnetwerk Noord-Holland	Het uitbreiden en oplossen van knelpunten in het bestaande wandelnetwerk Noord-Holland.
PNH08	SKNL Functiewijziging en Inrichting (Particulier Natuurbeheer)	Functiewijziging en inrichting van agrarische bestemming naar natuur, van terreinen binnen de NNN die in particulier eigendom zijn. De inrichtingsmaatregelen vinden plaats op basis van een door de provincie goed te keuren uitvoeringsplan.
PNH10	SKNL Kwaliteitsimpuls	Bevordering kwaliteit van bestaande natuurgebieden in Noord-Holland.
PNH13	UVR Groen Subsidie Weidevogelbiotopen	Om het leefgebied van weidevogels beter te kunnen inrichten en daarmee het leefgebied aantrekkelijker te maken, wil de provincie met deze nieuwe subsidiemogelijkheid investeringen in hogere waterpeilen en het verwijderen van bomen en struiken stimuleren.
PNH14	GU Subsidies UVR agrarische sector	Het stimuleren van verbreding, structuurversterking, innovatie en verduurzaming van de agrarische sector.
PNH17	UVR subsidie bedrijfsverplaatsing en kavelruil NNN	Regeling ten behoeve van agrariërs in het NNN die niet kunnen of willen overschakelen naar natuurbeheer
PNH19	UVR subsidie versnipperde natuurterreinen	Stimulering terreinbeherende organisaties om de efficiency van het beheer van versnipperde natuurterreinen te verhogen door verkoop of overdracht van het beheer aan collega terreinbeheerders in de directe omgeving.
PNH20	UVR bedrijfsverplaatsing Groene Uitweggebied	Bedrijfsverplaatsingen in het Groene Uitweg gebied t.b.v. verbetering agrarische structuur, landschap en natuur buiten het NNN.
PNH25	Tuinwallen	Het herstel en de instandhouding van tuinwallen vanwege hun bijzondere landschappelijke waarde en de natuurwaarden. Tuinwallen zijn erkend als cultureel erfgoed.

Tabel 9 Overige processen en projecten

Nr.	Naam	Omschrijving	
PNH05	Vorbereidingskosten Verbinden en ontsnipperen (natuur)	Analyse en aanpak knelpunten in natuurverbindingen. Het betreft met name knelpunten als gevolg van provinciale wegen.	Provincie Noord-Holland
PNH06	Studiefase NNN en Recreatie	Procesgeld voor voorbereiding projecten uit het programma. Het gaat hierbij om procesgeld voor diverse gebiedsprocessen o.a. in Laag-Holland, Oostelijke Vechtplassen en Amstelmeer.	Studie
PNH15	Restantopgaven NNN	In dit proces zitten de nog in te richten en/of te verwerven gronden opgenomen die niet in projecten gerealiseerd worden.	Provincie Noord-Holland (studie)
PNH21	Herstelmaatregelen Programma Aanpak Stikstof in Natura 2000	De PAS-maatregelen worden getroffen om de Natura 2000 doelen te realiseren. De maatregelen worden verspreid over de komende jaren uitgevoerd en moeten in juli 2021 klaar zijn.	Provincie Noord-Holland en Terreinbeherende organisaties (uitvoering)
PNH22	Herstelmaatregelen Natura 2000	Naast de PAS herstelmaatregelen moeten er ook herstelmaatregelen in de Natura 2000-gebieden worden uitgevoerd welke niet gekoppeld zijn aan het PAS. Het gaat hier ook om herstelmaatregelen om de hoeveelheid en/of kwaliteit van de kwalificerende habitats in deze gebieden te verbeteren	Provincie Noord-Holland en Terreinbeherende organisaties (uitvoering)
PNH23	Aanvullende grondkosten	Dit proces is ingesteld om inzichtelijk te houden welke aanvullende kosten buiten de reguliere processen geïnvesteerd worden.	Provincie Noord-Holland (studie)
PNH24	Transitie Zuiderzeeroute	Samen met regionale en landelijke partners wil het Fietsplatform inzetten op een radicale herziening van de LF-routes ('LF2.0'). Hiervoor is eerder al een breed gedragen toekomstvisie opgesteld.	Provincie Noord-Holland (plan)
PNH26	Buitenpoorten	Buitenpoorten zijn stations op het snijvlak van stad en land, die als startpunt gebruikt worden om van het buitenleven te genieten. We willen deze stations(gebieden) aantrekkelijker maken en beter laten aansluiten bij de omgeving.	Provincie Noord-Holland (studie)

FINANCIËN

6.1 INLEIDING

Dit hoofdstuk bevat de financiële onderbouwing van het PNO. De provinciale begroting vormt het financiële kader van dit programma. In de paragrafen 6.2 en 6.3 staan de lasten en dekking van programma's en projecten beschreven. Deze paragrafen hebben betrekking op de investeringen in onze groenstructuur. In de paragrafen 6.4 en 6.5 staan de lasten en dekking van het natuur-, landschaps- en recreatiebeheer beschreven.

In de afgelopen jaren is in het PNO geen rekening gehouden met de actuele grondprijsstijgingen, reden was hiervoor de algemene perceptie dat de grondprijzen wel weer zouden zakken naar een lager niveau. Het laatste jaar is echter gebleken dat de gronden niet in prijs zakken en ook de voortuizichten zijn zodanig dat de stijging zich wel zal afvlakken, maar dat er geen sprake is van het zakken van de grondprijzen. Om die reden zijn de grondprijzen in het PNO 2020-2024 aangepast aan de huidige marktomstandigheden en betekent dit globaal een prijsstijging van 30%.

6.2 PROGRAMMA'S EN PROJECTEN: LASTEN

In deze paragraaf staan de geraamde lasten van de programma's en projecten in dit PNO. Achtereenvolgens lichten we toe: de programma's en projecten per regio (paragraaf 6.2.1), het natuurherstelprogramma voor Natura 2000-gebieden (paragraaf 6.2.2) en de uitvoeringsregelingen en overige subsidies (paragraaf 6.2.3). In paragraaf 6.2.4 wordt berekend welke lasten nog gemoeid zijn met de afronding van het NNN, omdat nog niet de gehele restantopgave in projecten is ondergebracht. Ten slotte wordt in paragraaf 6.2.5 een totaaloverzicht gegeven.

6.2.1 Programma's en projecten per regio

In hoofdstuk 5 staan de programma's en projecten waaraan wij werken. De lasten hiervan zijn in deze paragraaf toegelicht. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de lasten voor grondverwerving⁶ en alle overige lasten van het programma of project, bijvoorbeeld voor de inrichting van een natuurgebied. Omdat het marktgevoelige informatie betreft, zijn de lasten voor grondverwerving enkel op provinciaal niveau zichtbaar gemaakt; op projectniveau heeft deze informatie een vertrouwelijk karakter. De overige lasten zijn wel op projectniveau zichtbaar in tabel 10.

Tabel 10: Geraamde overige lasten van programma's en projecten, uitgesplitst per regio

Regio Kop van Noord-Holland

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
NHN01	Waalenburg (natuur)	6.539.272	120.000	0	0	0	0
NHN14	Huisduinerpolder (natuur)	0	0	0	0	0	0
NHN15	Schagen-Kolhorn (natuur)	0	0	0	0	0	0
NHN16	Boskerpark (natuur)	0	0	0	0	247.000	0
NHN17	Zandpolder (natuur)	700.000	0	150.000	0	0	0
NHN18	Uitlandsche Polder (natuur)	0	0	0	0	0	0
NHN23	Polder Waard Nieuwland (natuur)	0	116.509	0	0	0	0
NHN30	Waalenburg fase 2 e.v. (natuur)	0	10.000	10.000	580.000	0	0
Totaal		7.239.272	246.509	160.000	580.000	247.000	0

⁶ Wanneer in dit hoofdstuk wordt gesproken over 'verwerving', wordt zowel bedoeld op grondverwerving door de provincie Noord-Holland als op zelfrealisatie door middel van de SKNL-regeling (zie paragraaf 3.2.2). Omdat bij gebruik van de SKNL-regeling de desbetreffende gronden niet van eigenaar wisselen, is strikt genomen geen sprake van verwerving.

Regio Alkmaar en omgeving

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
KL07	Binnenduinrand Egmond (recreatie)	30.000	50.000	50.000	75.520	0	0
KL14	Weidse Polders (natuur)	0	0	0	0	0	0
KL16	Harger- en Pettemerpolder (natuur)	215.677	50.000	0	0	0	0
KL17	Nieuwe Strandwal (natuur en water)	0	0	0	0	0	0
Totaal		245.677	100.000	50.000	75.520	0	0

Regio West-Friesland

In deze regio zijn de lopende (inrichtings)projecten afgerond. Zoals eerder te lezen is hier nog wel NNN te realiseren en kunnen er nieuwe projecten opgenomen worden in het PNO. Het beheer en de monitoring in de Koopmanspolder wordt gefinancierd uit 'PNHo6, Studiefase NNN en Recreatie'

Regio Zuid-Kennemerland

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
KL22	Houtrak (natuur en recreatie)	425.000	0	0	0	0	0
KL38	Waterrijk en Zanderij Castricum (natuur)	650.051	0	0	0	0	0
Totaal		1.075.051	0	0	0	0	0

Regio Zaanstreek-Waterland

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
LH07	Verbrakking Westzaan (natuur)	0	0	100.000	6.665.987	1.000.000	1.000.000
LH25	Ontsnippering Bereikbaarheid Waterland	0	320.127	0	0	0	0
LH26	Natuurverbinding Corridor Amsterdam-Hoorn	50.000	100.000	100.000	100.000	800.000	750.000
Totaal		50.000	420.127	200.000	6.765.987	1.800.000	1.750.000

Regio Noord-Holland Zuid

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
KL04	Natuurbrug Zeepoort	142.262					
KL27	PARK21 (recreatie en water)	7.767.350	0	0	0	0	0
KL30	Groene As Bovenlanden (natuur)	491.326	491.316	0	0	0	0
Totaal		8.400.947	491.316	0	0	0	0

Regio Gooi- en Vechtstreek

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
GV04	GU: Naarden buiten de Vesting (natuur en recreatie)	225.200	0	0	0	0	450.954
GV10	Holendrecht polder (natuur)	23.488	76.826	76.820	76.820	0	0
GV11	NNN Schil Naardermeer (natuur)	118.920	174.187	115.557	115.557	2.602.530	2.086.797
GV15	Fietsbrug Nigtevecht	1.081.669					
GV16	Verwerving en inrichting 't Hol (natuur)	117.997	9.293	152.166	102.177	482.189	26.068
GV19	Horstermeerpolder (natuur)	210.177	3.254.536	0	0	0	0
GV24	NNN De Kampen (natuur)	692.550	91.322	0	0	0	0
GV32	GU: Rondje Naardermeer (recreatie en natuur)	4.954.710	1.624.141	3.000.784	77.138	0	0
GV34	GU: Faunapassages N201 (natuur)	0	0	2.071.755	0	0	0
GV39	GU: Fiets-, wandel- en ruiterpaden (recreatie)	283.545	281.815	0	0	0	0
GV48	De Groene Schakel (natuur)	296.407	131.000	796.000	1.630.140	0	0
GV53	Ontsnippering 't Gooi (ecologische verbindingen)	0	0	0	0	300.000	0
GV54	Natuurontwikkeling Dassenveld (natuur)	0	0	0	0	0	120.000
GV57	GU: Binnendoorvaartverbinding (recreatie)	814.436	588.448	4.716.416	7.100.243	2.213.183	0
GV58	GU: Naardertrekvaart		304.200				
GV59	GU: Passantenhaven		4.441.762				
GV63	Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen (natuur en recreatie)	3.217.703	4.304.000	3.612.855	4.232.855	4.232.855	4.232.855
GV66	GU: Gaasperplas Centraal (recreatie)	450.000	0	0	0	0	0
Totaal		12.486.803	15.281.530	14.542.353	13.334.930	9.830.757	6.916.674

Processen

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
AGV45	Programmacoördinatie Groene Uitweg	43.959	14.368	14.368	4.368	63.630	
GV13	GU: Agrarische structuurverbetering en boerderijverplaatsingen (natuur en agrarische structuurverbetering)	34.554					1.504.608
GV42	GU: Gebiedscoördinatie en projecten (landbouw)		86.224				
PNH05	Verbinden en Ontsnippen	235.888	208.550	166.461	150.000	150.000	150.000
PNH06	Studiefase NNN en Recreatie	420.000	270.000	250.000	250.000	150.000	150.000
PNH23	Aanvullende grondkosten (incl. onteigening en ontpachting)	6.036.633	7.606.633	8.016.634	8.307.500	2.534.200	2.534.200
Totaal		6.771.034	8.185.775	8.447.463	8.711.868	2.897.830	4.338.808

6.2.2 Programma natuurherstelmaatregelen natura 2000-gebieden / PAS

In de Natura 2000-gebieden voeren de beheerders een programma van natuurherstelmaatregelen uit om de natuurdoelen in deze gebieden te realiseren (zie toelichting in paragraaf 2.3). De meeste herstelmaatregelen worden getroffen in het kader van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Daarnaast worden herstelmaatregelen uitgevoerd die geen relatie hebben met de PAS.

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
PNH21	Herstelmaatregelen Programma Aanpak Stikstof in Natura 2000	6.011.930	6.104.160	6.125.379	210.000		
PNH22	Herstelmaatregelen Natura 2000	786.334	915.736	915.736	915.736		
Totaal		6.798.264	7.019.895	7.041.115	1.125.736	0	0

6.2.3 Uitvoeringsregelingen en overige subsidies

Op grond van een uitvoeringsregeling kan een initiatiefnemer subsidie aanvragen voor een activiteit die past binnen de criteria van de regeling. Voor elk van deze uitvoeringsregelingen stellen Gedeputeerde Staten jaarlijks een subsidieplafond vast, dat bepaalt tot welk bedrag subsidieaanvragen kunnen worden gehonoreerd. Deze subsidieplafonds zijn in onderstaande tabel weergegeven. Daarnaast worden in het kader van het PNO nog enkele 'subsidies buiten uitvoeringsregeling' verstrekt. Ook deze lasten zijn hieronder opgenomen.

Project nr.	Projectnaam	2019	2020	2021	2022	2023	2024
PNH02	UVR Groen Subsidie TOP	118.496	69.143				
PNH03	UVR Groen Subsidie uitbreiding Wandelnetwerk Noord-Holland	500.000					
PNH08	SKNL Functiewijziging en Inrichting (Particulier Natuurbeheer)	6.001.864	3.374.792	3.374.792	3.374.792	3.374.792	3.374.792
PNH10	SKNL Kwaliteitsimpuls	1.871.904	900.000	900.000	900.000	900.000	900.000
PNH13	UVR Groen Subsidie weidevogelbiotopen	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000	71.389
PNH14	GU: Subsidies UVR agrarische sector	750.000	129.200				
PNH17	UVR bedrijfsverplaatsing en kavelruil NNN	537.500	537.500	537.500	537.500	537.500	537.500
PNH20	UVR bedrijfsverplaatsing GU						800.000
PNH24	Transitie Zuiderzeeroute	157.000					
PNH26	Buitenpoorten	100.000	100.000	125.000	75.000		
Totaal subsidies		10.186.764	5.260.635	5.087.292	5.037.292	4.962.292	5.683.681

6.2.4 Inrichtingskosten en grondverwerving buiten projecten

In de voorgaande paragrafen zijn de lasten in beeld gebracht van lopende programma's, projecten en uitvoeringsregelingen. Echter, nog niet de gehele restantopgave van het NNN is momenteel in programma's en projecten ondergebracht.

Inrichtingskosten

In tabel 2 op pagina 12 valt te lezen dat het aantal nog in te richten hectares vanaf begin januari 2019, 5.600 hectare bedraagt. Hiervan is reeds 2.021 hectare opgenomen in projecten. De lasten voor de periode 2019-2024 staan vermeld in bovenstaande tabellen. Het totaal aan inrichtingskosten voor de gehele periode (2019 t/m 2027) staan per regio staat vermeld in tabel 11.

Daarnaast zijn inrichtingskosten geraamd via een subsidie SKNL Functiewijziging en inrichting. De hieruit voortvloeiende lasten bedragen € 1.200.000 per jaar en zijn opgenomen in onderstaande tabel, onderdeel PNHo8. De lasten voor de periode na 2024 staan geraamd in volgende tabel en maken onderdeel uit van de regel Subsidies (Uitvoeringsregelingen en overige subsidies). Hiermee wordt de inrichting van 1.832 hectare gedekt. Dit betekent dat voor 1.747 hectare nog inrichtingskosten geraamd dienen te worden (zie volgende tabel).

Inrichtingskosten	Aantal ha's
Nog in te richten	5.600
Inrichtingskosten reeds opgenomen in programma's en projecten	2.021
Inrichtingskosten reeds geraamd via SKNL (PNH08)	1.832
Nog te ramen inrichtingskosten	1.747

Voor de inrichting van natuurterreinen wordt een vaste normprijs van € 15.000 per hectare gehanteerd, ongeacht de grondsoort en het beoogde natuurstype. In onderstaande tabel zijn de nog te ramen inrichtingskosten zichtbaar gemaakt. Mede gelet op de in het coalitieakkoord opgenomen ambitie om in de komende periode 750 ha NNN per jaar te realiseren, ligt het zwaartepunt van deze lasten in de komende jaren.

Nog te ramen inrichtingskosten (1.747 ha)	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 t/m 2027	Totaal
Nog te ramen inrichtingskosten in ha's		400	400	400	400	147		1747
Nog te ramen inrichtingskosten in €		6.000.000	6.000.000	6.000.000	6.000.000	2.205.000		26.205.000

Grondverwerving

Wat geldt voor de inrichtingskosten, geldt ook voor de grondverwerving; nog niet alle grondverwerving is in programma's en projecten ondergebracht. Realisatie kan plaatsvinden door grondverwerving door de provincie, of via de SKNL-regeling. In beide gevallen vergoeden wij de waardedaling van de grond die het gevolg is van de functieverandering naar natuurgebied. Bij toepassing van de SKNL-regeling gebeurt dit rechtstreeks; de grondeigenaar ontvangt van ons de getaxeerde waardedaling. Bij grondverwerving door de provincie gebeurt dit in twee stappen, omdat wij de grond eerst voor de 'volle prijs' verwerven van de eigenaar, en deze na inrichting aan een eindbeheerder verkopen voor de restantwaarde.

In tabel 2 op pagina 10 valt te lezen dat het aantal nog te verwerven hectares vanaf begin januari 2019 3.950 hectare bedraagt. Hiervan is reeds 2.021 hectare opgenomen in programma's en projecten (binnen projecten). Dan rest nog een opgave van 1.929 hectare nog te verwerven hectares die nog niet in projecten is opgenomen (buiten projecten). In onderstaande tabel wordt aangegeven wat de planning is van de verwerving van de nog te verwerven 3.950 hectare, zowel binnen- als buiten projecten, en de daaruit voortvloeiende lasten.

Voor realisatie middels een subsidie functiewijziging (SKNL-regeling) wordt gerekend met een hectareprijs van € 25.000. Voor verwerving wordt een gemiddelde prijs van € 50.000 per hectare gehanteerd, op basis van de huidige marktprijzen en de verhouding van nog aan te schaffen hectares grasland, bouwland en bollengrond. De lasten van verwerving variëren echter per grondsoort, evenals de restwaarde na inrichting. Grasland heeft een andere marktwaarde dan bouwland of bollengrond. De restwaarde van ingerichte NNN op grasland is juist vaak hoger dan de restantwaarde van bouwland of bollengrond, omdat op grasland het natuurdoel vaak beter te combineren is met agrarische bedrijfsvoering (bijv. weidevogelgraslanden) dan op bouwland of bollengrond. In het kader van deze doorrekening hanteren wij vooralsnog dus € 50.000. De daadwerkelijke kosten kunnen onder invloed van marktontwikkelingen hoger of lager zijn.

Geraamde lasten voor grondverwerving provinciebreed

Binnen projecten 2019 t/m 2027	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 t/m 2027	Totaal
Grondverwerving reeds in programma's en projecten (in hectares)	138	70	62	48	30	43	1.630	2.021
waarvan te realiseren via SKNL Functieverandering (lasten in €)	375.000		50.000			325.000	3.450.000	4.200.000
waarvan te realiseren via verwerving door provincie (lasten in €)	6.200.000	3.500.000	3.000.000	2.400.000	1.500.000	1.500.000	74.600.000	92.700.000
Buiten projecten (restantopgave)								
Extra ha's grondverwerving i.v.m. opgave 3000 ha. Nog niet in projecten.		250	250	250	250	250	679	1.929
waarvan via SKNL (lasten in €)		2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	6.750.000	19.250.000
waarvan via verwerving (lasten in €)		7.500.000	7.500.000	7.500.000	7.500.000	7.500.000	20.450.000	57.950.000
Totaal grondverwerving	6.575.000	13.500.000	13.050.000	12.400.000	11.500.000	11.825.000	105.250.000	174.100.000

6.2.5 Totaaloverzicht lasten programma's en projecten

In onderstaande tabel is een overzicht weergegeven van de lasten, zoals deze zijn toegelicht in de paragrafen 6.2.1 t/m 6.2.4.

Tabel 11: Totaaloverzicht geraamde lasten van programma's en projecten, periode 2019-2027

	2019	Programma Natuurontwikkeling 2020-2024					2025 t/m 2027
		2020	2021	2022	2023	2024	
Grondverwerving	6.575.000	13.500.000	13.050.000	12.400.000	11.500.000	11.825.000	105.250.000
Regio Kop van Noord-Holland	7.239.272	246.509	160.000	580.000	247.000	0	1.355.000
Regio Alkmaar en omgeving	245.677	100.000	50.000	75.520	0	0	2.492.780
Regio West-Friesland	0	0	0	0	0	0	0
Regio Zuid-Kennemerland	1.075.051	0	0	0	0	0	0
Regio Zaanstreek-Waterland	50.000	420.127	200.000	6.765.987	1.800.000	1.750.000	100.000
Regio Noord-Holland Zuid	8.400.947	491.316	0	0	0	0	0
Regio Gooi- en Vechtstreek	12.486.803	15.281.530	14.542.353	13.334.930	9.830.757	6.916.674	12.943.278
Nog te ramen inrichtingskosten		6.000.000	6.000.000	6.000.000	6.000.000	2.205.000	
Processen	6.771.034	8.185.775	8.447.463	8.711.868	2.897.830	4.338.808	3.284.200
Herstelmaatregelen PAS in Natura 2000	6.011.930	6.104.160	6.125.379	210.000	0	0	0
Herstelmaatregelen Natura 2000	786.334	915.736	915.736	915.736	0	0	0
Subsidies (Uitvoeringsregelingen en overige subsidies)	10.186.764	5.260.635	5.087.292	5.037.292	4.962.292	5.683.681	54.033.443
Totaal	59.828.811	56.505.787	54.578.223	54.031.332	37.237.879	32.719.163	179.458.701
Totaal 2020-2024				235.072.385			

6.3 PROGRAMMA'S EN PROJECTEN: DEKKING

- De totale benodigde dekking van dit Programma Natuurontwikkeling is opgenomen in de tabel in paragraaf 6.2.5. Deze dekking is afkomstig uit verschillende dekkingsbronnen, afhankelijk van het doel waarvoor het project gerealiseerd wordt. De belangrijkste dekkingsbronnen betreffen:
 - Reserve Groen. Deze reserve is ingesteld ten behoeve van investeringsmaatregelen ter realisatie van de Agenda Groen. De Reserve Groen wordt gevoed vanuit het Provinciefonds en vanuit verkoopopbrengsten van provinciale gronden;
 - Reserve Groene Uitweg. Deze reserve bevat middelen ter uitvoering van het programma Groene Uitweg, dat beoogt de landschappelijke kwaliteit van de Vechtstreek te versterken in samenhang met de infrastructurele ingrepen in de A1, A6 en A9.
 - Reserve Oostelijke Vechtplassen. Deze reserve bevat middelen ter uitvoering van het programma Oostelijke Vechtplassen, dat beoogt dit gebied een impuls te geven op het gebied van natuur, recreatie, waterkwaliteit, landbouw en landschap.

Tabel 12 | Totaaloverzicht geraamde dekking van programma's en projecten

Dekkingsbron	2020-2024
Reserve Groen	100.952.549
Reserve Groene Uitweg	35.383.052
Reserve Oostelijke Vechtplassen	17.645.505
	235.072.385

6.4 Beheer: lasten

- In hoofdstuk 4 staat ons beleid ten aanzien van natuur-, landschaps- en recreatiebeheer toegelicht. De lasten van dit beheer staan in onderstaande tabel. Belangrijke uitgangspunten hierbij zijn:
 - in beginsel continueren wij onze bijdrage aan het beheer, ook wanneer subsidiebeschikkingen of opdrachten het einde van hun looptijd hebben bereikt. Dit doen we omdat wij de wens hebben om te blijven bijdragen aan de financiering van het natuur-, landschaps- en recreatiebeheer;
 - wij gaan ervan uit dat tijdens de looptijd van een subsidiebeschikking, de kosten voor het beheer stijgen. Om deze kostenstijging te berekenen gebruiken we de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gehanteerde consumentenprijsindex over zes jaar;
 - wij gaan ervan uit dat, als gevolg van de afronding van het Natuurnetwerk Nederland, de omvang van het NNN tot 2027 groeit. Vooralsnog rekenen we met een gemiddelde toename 250 hectare per jaar

Tabel 13 | Totale lasten van het natuur-, landschaps-, en recreatiebeheer

	2020	2021	2022	2023	2024
Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL-N)	13,99	14,07	13,93	15,01	14,94
Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (SVNL-A)	7,91	7,86	8,00	8,00	8,00
Recreatieschappen	6,28	6,43	6,56	6,70	6,82
Organisatiekosten	2,12	2,06	2,07	2,07	2,07
Totaal	30,29	30,42	30,56	31,78	31,83

- Deze lasten vallen uiteen in:
- natuur- en landschapsbeheer: het beheer door terreinbeherende organisaties en particuliere grondeigenaren. In tabel a. is te zien dat subsidiebeschikkingen voor natuurbeheer een looptijd van zes jaren hebben. Dat betekent dat subsidiebeschikkingen die in 2013 zijn afgegeven, na 2019 aflopen; subsidiebeschikkingen die in 2014 zijn afgegeven, lopen na 2020 af, etcetera. Onder 'Continuering' zijn middelen gereserveerd voor de continuering van aflopende subsidiebeschikkingen. Daarnaast zijn middelen gereserveerd voor de toeslag voor openstelling en toezicht, en voor de groei van het beheerde areaal met gemiddeld 250 hectare per jaar.
- agrarisch natuur- en landschapsbeheer: het beheer door agrarische collectieven. Ook deze subsidiebeschikkingen hebben een looptijd van zes jaren. Vóór 1 januari 2016 zijn nog subsidiebeschikkingen afgegeven aan individuele agrarische ondernemers (tabel b.);
- recreatieschappen: het beheer in de vijf recreatieschappen waarin de provincie participeert, gebaseerd op de jaarlijks door het algemeen bestuur van elk recreatieschap vastgestelde begroting (tabel c.);
- organisatiekosten, zoals monitoringskosten en uitvoeringskosten door IPO/BIJ12 en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (tabel d.).

Tabel 13a | Lasten natuur- en landschapsbeheer

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (SVNL-A)	2020	2021	2022	2023	2024
Beschikkingen uit 2014	0,02				
Beschikkingen uit 2015	0,14	0,03			
Beschikkingen uit 2016	0,14	0,14	0,03		
Beschikkingen uit 2017	5,08	5,08	5,08		
Beschikkingen uit 2018	0,07	0,07	0,07	0,07	
Beschikking 2019 betreft uitbreiding beschikkingen 2017 + Bijdrage toezicht.	1,53	1,53	1,53		
Aanvragen openstellingsbijdrage (toezicht)					
Uitbreiding Landschapselementen 2019 (Tuinwallen)	0,29	0,29	0,29	0,29	0,29
Continuering en nieuw beheer 2020 (Nieuwe openstelling: 1101713/1256469)	6,50	6,50	6,50	6,50	6,50
Continuering afloop beheer na 2022				7,72	7,72
Beheer Kanaal Omval-Kolhorn	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Tijdelijk Beheer Koopmanspolder (2018-2020)	0,17				
Groei/jaar (vanaf 2020 750 ha/jaar)		0,38	0,38	0,38	0,38
Totaal	13,99	14,07	13,93	15,01	14,94

Tabel 13b Lasten agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (SVNL-A)	2020	2021	2022	2023	2024
Beschikking CBP, 2014/2015 contracten met coördinatie	0,06	0,02			
Beschikkingen ANLb uit 2016 t/m 2018, agrarische collectieven	6,72	6,72			
Beschikkingen ANLb 2018 (extra)	0,43	0,43			
Continuering agrarisch natuurbeheer	0,19	0,24			
Openstelling 2020 uitbreiding ANLb	0,51	0,46			
Inschatting nieuwe GLB			8,00	8,00	8,00
Totaal	7,91	7,86	8,00	8,00	8,00

Tabel 13c | Lasten organisatiekosten

Organisatiekosten	2020	2021	2022	2023	2024
IPO/BIJ12	0,61	0,61	0,61	0,61	0,61
Monitoring	0,38	0,38	0,38	0,38	0,38
RVO.nl	1,04	0,99	1,00	1,00	1,00
Overige kosten	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08
2 fte Toezicht					
Totaal	2,12	2,06	2,07	2,07	2,07

Tabel 13d | Lasten recreatieschappen

Recreatieschappen	2020	2021	2022	2023	2024
Recreatieschap Spaarnwoude	2,65	2,71	2,76	2,82	2,87
Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer	0,80	0,83	0,85	0,87	0,88
Recreatieschap Twiske-Waterland	1,39	1,42	1,45	1,48	1,51
Recreatieschap Loosdrecht	0,52	0,53	0,54	0,55	0,56
Recreatieschap Groengebied Amstelland	0,92	0,94	0,96	0,98	1,00
Totaal	6,28	6,43	6,56	6,70	6,82

6.5 BEHEER: DEKKING

De dekking van de lasten van het natuur-, landschaps- en recreatiebeheer is te zien in tabel 14. Deze dekking komt voornamelijk uit twee posten in de provinciale begroting: voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer (SNL) en voor het beheer in de recreatieschappen. Voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is daarnaast Europese cofinanciering beschikbaar (zie paragraaf 2.1). Deze Europese cofinanciering loopt buiten de provinciale begroting; hij wordt ontvangen door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en wordt door RVO.nl gebruikt bij de door hen, in opdracht van ons, verzorgde betalingen aan agrarische collectieven. Ten slotte ontvangen wij van de Noord-Hollandse waterschappen een bijdrage aan het agrarisch waterbeheer.

Tabel 14 | Totale dekking van het natuur-, landschaps-, en recreatiebeheer

	2020	2021	2022	2023	2024
Provinciale middelen	17,30	17,42	18,94	20,51	20,25
Bijdrage Waterschappen (via provincie)	0,38	0,38			
EU cofinanciering extra openstelling 2018	5,61	5,58			
EU cofinanciering extra openstelling 2018	0,43	0,43			
EU/Waterschappen bijdrage na nieuwe GLB (schatting)			5,00	5,00	5,00
Begrotingspost recreatieschappen	6,28	6,43	6,56	6,70	6,71
Totaal	29,99	30,24	30,50	32,21	31,96

KAARTEN

Het Programma Natuurontwikkeling bevat een aantal interactieve kaarten. Interactieve kaarten zijn (digitale) producten, waarin behalve de kaart ook een aantal gereedschappen ter beschikking wordt gesteld om de kaart nader te bestuderen (zoals het 'aan' of 'uit' zetten van kaartlagen, inzoomen of nadere informatie opvragen).

Hierna staan de verschillende kaarten toegelicht. Via de weblinks kunt u de kaarten bekijken.

U kunt de interactieve kaarten ook inzien via de algemene website van de provincie Noord-Holland:

www.noord-holland.nl. Als u op deze website bent, ziet u bovenaan de pagina een aantal thema's.

Via het thema 'Over de Provincie' komt u op een pagina waar u 'Interactieve kaarten' kunt aanklikken.

Kaarten van het Ontwerp-Natuurbeheerplan 2020 (zie paragraaf 4.3. voor een nadere toelichting)

<https://maps.noord-holland.nl/WebViewer/index.html?viewer=nbp>

Via de knop kunt u 'De kaartlagenlijst tonen' aanklikken. Dan ziet u aan de linkerkant een legenda. Hier kunt u het 'Na-tuurbeheerplan 2019' actief maken door op het vakje ervoor te klikken, er komt dan een '+' te staan. Onderdeel van het 'Na-tuurbeheerplan 2020' zijn de kaarten:

Kaart 1 Beheertypenkaart

Kaart 2 Ambitiekaart

Kaart 3 Vaarlandtoeslag-kaart

Deze kunt u actief maken door op het vakje ervoor te klikken. Wilt u Kaart 3 bekijken, dan adviseren wij u om kaart 2 en 1 uit te zetten.

Kaart met alle groenprojecten in het Programma Natuurontwikkeling

<http://maps.noord-holland.nl/groenprojecten/desk.htm>

De provincie streeft ernaar dat alle Noord-Hollanders snel in het groen kunnen zijn en zet zich in voor het behoud van leefgebieden van dieren en planten. Daarvoor voert de provincie samen met partners een groot aantal projecten uit. Deze projecten vindt u op deze kaart.

Voortgangskaart Natuurnetwerk Nederland

<https://maps.noord-holland.nl/WebViewer/index.html?viewer=nbp>

De voortgangskaart, één onderdeel van het Natuurbeheerplan, laat zien hoe het staat met de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland. U vindt deze kaart bij de interactieve kaart 'Natuurbeheerplan'.

Als u in de legenda naar beneden scrolt, dan komt u 'Voortgangskaart' tegen. Als u deze actief maakt en op de '+' klikt links van de tekst, klapt er een volgend niveau uit, deze heet ook 'Voortgangskaart'.

Als u op het symbooltje voor deze titel klikt, dan klapt deze uit en kunt u de diverse legenda-typen zien:

- kwaliteitsverbetering op gerealiseerde natuur (lichtgroen)
- Natuurnetwerk Nederland gerealiseerd (donkergroen)
- niet verworven en niet ingericht (rood)
- verworven, niet ingericht (oranje)

Kaart plangebied Groene Uitweg

Colofon

Uitgave

Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Eindredactie

Provincie Noord-Holland
Directie Beleid | Sector GRN

Fotografie

Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging

Xeroxmediaservices

Haarlem, november 2019